

A járási könyvtárak továbbfejlesztésének útja

1.

Aki élesebben figyeli közművelődési könyvtáraink ügyét, rögtön észre veszi, hogy ma a járási könyvtárak kérdése került előtérbe. Már az 1954. év végén a Népművelési Minisztériumban tartott országos értekezlet, de a II. Országos Könyvtári Konferencia is ezek továbbfejlesztését könyvtárügyünk egyik legfontosabb feladatának jelölte meg.

Miért kerültek most éppen a járási könyvtárak az érdeklődés középpontjába?

Az utóbbi évek erőfeszítései, amelyek következtében vidéki állami hálózatunk kiépült, elsősorban a megyei könyvtárak megszilárdulását eredményezték. Munkaszervezetük eléggé kialakult, korszerű könyvtárakká fejlődtek, és legtöbbször elég erős ahhoz is, hogy jól elvégezze a területén lévő könyvtárak módszertani irányítását is. Erre az irányításra ma a falusi könyvtárak ezrei várnak, hiszen a szocializmus építésének soronkövetkező feladatai: a falu szocialista fejlesztése, a mezőgazdasági termelés fokozása könyvtáraink közül éppen a falusi könyvtárhoz kívánja meg a legnagyobb a legaktívabb agitációs és propagandamunkát, dolgozó parasztságunk nagy

tömegeinek a könyvtárakba való bevonását, mezőgazdasági szakkönyvekkel történő ellátását, politikai nevelését. Falusi könyvtáraink jórésze még mindig nem jutott túl olvasóinak passzív kiszolgálására. A megyei könyvtárak minden erőfeszítése kárba veszik, ha a közbeeső kapocs a falusi könyvtárakat közvetlenül irányító járási könyvtár gyenge.

2.

A legsúlyosabb hiba azonban - és ez sajnos a járási könyvtáraink jórészét érinti - a hálózati, módszertani munkájukban mutatkozik. Ez az a terület, ahol a legkisebb^a fejlődés, sőt a könyvtárak jelentékeny része egyhelyben topog. Bizonyos befelé fordulás mutatkozik, ami észrevehető egyes megyei könyvtárainknál is, de a járási könyvtáraknál erősen szembetűnő: a hangsúly a hálózati módszertani tevékenységről erősen a helyi tevékenység irányában tolódott el. Ahol járási könyvtáraink kitűnő eredményeket értek el, ez is inkább a könyvtárhelyiségek vonzó, kellemes berendezésében, csinoságában és a helyi tevékenységben, különösen a nagy könyvforgalomban mutatkozik meg. Sokkal kisebb a fejlődés a járási könyvtárak legfontosabb munkaterületén a falusi könyvtárak rendszeres ellenőrzése, munkájuk megja-
gítása, könyvekkel való jobb ellátása, tehát a járási könyvtár módszertani, hálózati munkája terén.

Ez a főoka annak, hogy a megyei könyvtárak útján a járási könyvtárakhoz juttatott utmutatások vagy egyáltalán nem, vagy pedig csak igen hiányosan jutnak el sokezer falusi könyvtárba. A legutóbbi időben például a mezőgazdasági irodalom fokozott propagálása érdekében kiadott központi utmutatások nem értek el megfelelő hatást, noha megyei könyvtáraink ezeket komolyan vették és közvetítették is a járási könyvtárakhoz. Az utmutatások azonban a legtöbb helyen elakadtak a járási könyvtárakban.

A járási könyvtáraink eddig nem kapták meg a megyei könyvtáraktól azt a segítséget, amire szükségük lett volna, sőt sokhelyen szinte teljesen függetlenül a megyei könyvtáraktól önmagukban fejlődtek. A megyei könyvtár legfeljebb életre-hívásukban vett részt. Ez az oka annak, hogy például egyik legjobb megyei könyvtárunk, a békéscsabai könyvtár területén lévő járási könyvtárak színvonala nem áll arányban a megyei könyvtáréval. (Gyula, Mezőkovácsháza.) Viszont a ma még egyik leggyengébben működő kecskeméti Megyei Könyvtár területén igen kitűnő járási könyvtárak működnek (Baja, Kiskunhalas, Kalocsa, Bácsalmás).

A megyei könyvtárak egyes vezetői ma már látják, hogy legfontosabb feladatuk a járási könyv-

tárak továbbfejlesztése. A miskolci Megyei Könyvtár például egyes munkarészlegeinek vezetőiből alkotott brigáddal felülvizsgálta a járási könyvtárak helyzetét és a járási könyvtárosok módszertani szemináriumán irányt mutatott a járási könyvtárak munkájának megjavításához. Természetesen az ilyen vizsgálatok inkább csak a helyzet alaposabb feltárására valók. A rendszeres, alapos segítség a megyei könyvtárak tervszerű módszertani munkájával történhet. (Szabályos időközönként tartott módszertani szemináriumok, pontos, előre megtervezett programmal tartott kiszállások és instruálások.)

. . .

3.

A hibák gyökerét mindenekelőtt a járási könyvtáraink mai rossz munkaszervezetében kell keresnünk. Ahhoz, hogy a járási könyvtár kettős feladatát, tehát a helyi kölcsönzés munkáját és a járás módszertani irányítását jól elláthassa, helyes munkaszervezet kialakítása feltétlenül szükséges. A járási könyvtárak működési szabályzata pontosan felsorolja ugyan a járási könyvtárak funkcióit s a funkciókból folyó feladatokat, a fontosabb munkaköröket, azonban ezek arányos és helyes felosztása a járási könyvtárak dolgozói között legtöbb esetben nem tör-

ténik meg. Sok járási könyvtárban mindenki mindent végez, s ennek tervszerületlenség, kapkodás, haszontalan energiapocsékolás az eredménye. A vezető a vezetői munkakörön kívül alig végez más tevékenységet, tehát jön, megy, tárgyal, a hálózat irányítását alig végzi, könyvtári belső munkát egyáltalán nem végez. A hálózat irányítását a szervező könyvtárosra bizza, aki ötletszerűen látogatja a falusi könyvtárakat, hatahtós módszertani irányítást nem ad. (Kun-szentmiklós, Ózd). Ezeken a helyeken a szó igazi értelmében vett könyvtári munkát csak egy személy, a kölcsönző könyvtáros végez, a többi csak adminisztrál. Sajnos az e fajta adminisztratív eltorzulás miatt a dolgozó teljesítménye messze alatta van az elvégezhetőnek. Ilyen munkaszervezet mellett persze szó sem lehet a feldolgozó munka színvonalas végzéséről, tervszerű módszertani munkáról. Tapasztalataink szerint a belső munka helyes megszervezésének útja a három dolgozóval rendelkező járási könyvtárakban a külön szervező könyvtárosi munkakör megszüntetése s hogy a vezető a vezetői tevékenység (tervek, jelentések készítése, gazdasági ügyek, a tagnáccsal való kapcsolat fenntartása stb.) s a gyarapítás munkájának ellátása mellett maga végzi az egész járás módszertani irányítását.

4.

...

A másik lényeges kérdése járási könyvtáraink továbbfejlesztésének, az állami irányítás megerősítése. Az eddigi gyakorlat helyett, amely szerint a könyvtárak jóformán csak a megyei könyvtárak útján kaptak valamiféle irányítást s a járási tanáccsal pusztán csak adminisztratív kapcsolataik voltak, főleg költségvetési és gazdasági ügyek, ki kell fejleszteni a járási tanácsok népművelési csoportjainak irányító tevékenységét. Ennek elősegítése a megyei tanács népművelési osztályának feladata elsősorban.

...

5.

A harmadik, ahol erőteljes változás szükséges, a hálózati módszertani munka területe. Itt két külön feladat áll előttünk: Egyrészt a megyei könyvtáraknak ki kell alakítaniok a járási könyvtárak módszertani irányításának tervszerű munkáját, másrészt meg kell teremteni a feltételeit, hogy a járási könyvtár a területén az eddiginél jobb módszertani, instruktív munkát végezzen.

Sokat segíthetnek a járási könyvtárakon az egyes brigádvizsgálatok, mint amilyeneket Miskolc tartott, előbbreviszik a munkát a magasszínvonalu

tájértékezesek is, de alapos változást csak az hozhat, ha minden egyes megyei könyvtár módszertani részlege szabályos időközönként tartott szemináriumaival, a járási könyvtárak munkájának alapos tanulmányozásával, a helyszínen adott részletes utmutatással segíti a járási könyvtárakat.

• • •

Végezetül nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a megyei könyvtárak a megyeszékhely járásának járási könyvtárai is. Az itt kifejtett hálózati munkának például kell szolgálnia a járási könyvtárak számára. Ugy vélem, s ebben azt hiszem a megyei könyvtárak vezetői is egyetértenek velem, e munka mintaszerű kifejlesztése még előttünk álló teendő.

Sallai István: A járási könyvtárak továbbfejlesztésének utja. = A Könyv, 1955. augusztus, 8. sz.
341-343.p.

Szné

111/1

RÉVÉSZ FERENC

A Szabó Ervin kerületi könyvtárak központosításáról

Milyen feladatok várnak a kerületi könyvtárakra
a központosítás után?

A Népköztársaság Elnöki Tanácsának a könyvtárügy szabályozásáról szóló 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelete szerint az azonos feladatkörű közművelődési könyvtárakat egy hálózatba kell tömöríteni. Ez a rendelet kimondta azt is, hogy a fővárosi közművelődési könyvtár hálózat központja a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, tagjai a kerületi könyvtárak, könyvállomások és mozgókönyvtárak.

Ez a törvényerejű rendelet lényegesen nem változtatott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a kerületi könyvtárak korábbi helyzetén, nevezetesen azon, hogy a központi könyvtár csak szakmai jellegű tanácsokat adhatott a fiókhálózat részére, rendelkezési joga nem volt sem szakmai, sem gazdasági, sem személyzeti kérdésekben. A kerületi könyvtárak munkáját továbbra is a kerületi tanácsok népművelési osztálya irányította, és ez gyakorlatilag azt eredményezte, hogy alaposan át gondolt, egységes központi irányítás helyett 22 nép-

művelési osztály egyéni elgondolása határozat meg a fiókhálózat feladatait. Ezen a tarthatatlan helyzeten felétlenül változtatni kellett.

A Fővárosi Tanácsának Végrehajtó Bizottsága a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának átszervezése tárgyában 1957. március 22-én 172/1957. VB sz. alatt hozott határozatával a fiókhálózat szakmai, személyzeti és gazdasági irányítását a kerületi tanácsok hatásköréből 1957. április 1-i hatállyal a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hatáskörébe utalta. Ezzel a határozattal új, jelentős fejezet kezdődött a könyvtár életében.

+

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata a megváltozott körülmények között úgy fog dolgozni, hogy tervei végrehajtásával még szorosabban beilleszkedik a főváros kulturális életébe. A könyvtár jó hagyományait felújítva és továbbfejlesztve, a könyvtártechnika modern formáinak bevezetésével, az olvasók igényeinek állandó figyelmével, a helyes könyveszerzéssel, szakmailag képzett és művelt könyvtárosok segítségével, az olvasókkal való egyedi foglalkozással el kell érni, hogy könyvtárainkat magasabb színvonalú, korszerű intézményekké fejlesszük.

A fiókhálózat közmívelődési feladatokat lát el. Biztosítja a főváros lakosságának szépirodalmi, ismeretterjesztő és politikai-ideológiai művekkel való ellátását. Hazánk felszabadulása óta alapvető, lényeges változást ment végbe az olvasás terén: a könyvolvasók száma megsokszorozódott, a könyvtári munka a legszélesebb tömegek mindennapi szükségleteinek kielégítését látja el. Amiről a Horthy-korszakban annyit álmotunk és ábrándoztunk: a magyar könyv és a magyar könyv olvasásának ügye millők ügyévé lett! A ma már szervezetileg is egységes Szabó Ervin Könyvtárnak 120 000 olvasója van. Ez a hatalmas olvasótábor azt bizonyítja, hogy nem lehet a könyvtár munkájának jelentőségét lebecsülni, mert a szó legszorosabb értelmében eljövendő életünk egyik jelentős formálója, előkészítője. Felelősek voltunk, vagyunk és leszünk a magyar kulturforradalom fejlődéséért, az igényes olvasók kialakításáért, a szocialista embertípus megteremtéséért. Ismerjük a könyvtári munka társadalom- és emberformáló hatását, tudjuk, hogy a szépnek, a jónak, az igaznak terjesztői vagyunk. Nagy eredményekre tekinthetünk vissza, de súlyos mulasztásokra is. Budapesten még sok tizezer ember él, aki egyáltalán

semmit, vagy nem megfelelő tartalmu és színvonalu könyvet olvas. A kerületi könyvtárak egyik legfontosabb feladata, hogy a könyvektől ma még idegenkedő, vagy az irodalom perifériáján élő olvasókkal a tartalmilag és formailag egyaránt értékes könyveket megszerettessék. Munkánkban tehát nem nélkülözhetjük a tudományos elemző módszereket, amelyek az olvasók alapos megismerését biztosítják. A gépies, "közértszerű" kölcsönzést az olvasókkal való rendszeres foglalkozással és a szó igazi értelmében vett nevelőmunkával kell felcserélni. Nevelőmunkánkat különös gonddal kell végezni az ifjuság körében.

Az ellenforradalom nemcsak könyvtárainkban, hanem olvasóink egy részének gondolkodásmódjában is súlyos károkat okozott. A hibák kiküszöbölése, az új feladatok végrehajtása súlyos és felelősségteljes munkát ró könyvtárosainkra.

...

A kerületi könyvtárak fokozott kulturális tevékenységével a következő eredményeket szeretnénk elérni:

1. A könyvtárhálózati állományát feltárjuk, ismertetjük, népszerűsítjük. Rendezvényeinket könyvkiállítással kötjük össze és az előadás-

ra kerülő témáról ajánló bibliográfiát készítünk a hallgatóság számára.

2. Kulturális programunk végrehajtásával növelnénk könyvtárunk tekintélyét és vonzóerejét azok között is, akik ma még nem tagjai könyvtárunknak. Rendezvényeink új olvasókat toboroznának, olvasóink pedig olvasmányaikat tervszerűbben, tudatosabban, igényesebben választanák meg.

3. Szinvonalas rendezvényeinkkel nemcsak a könyvanyag feltárását, az olvasók számának növekedését mozdítanánk elő, hanem a magunk nem lebecsülendő erejével hozzájárulnánk a műveltségében is harmonikusan fejlett, sokoldalú szocialista embertípus kialakításához.

Révész Ferenc: A Szabó Ervin kerületi könyvtárak központosításáról. Milyen feladatok várnak a kerületi könyvtárakra a központosítás után? = A Könyvtáros 1957. 1. sz. 88-90. p.

Szné

Az olvasószolgálat főbb kérdései a Fővárosi Szabó Ervinkerületi könyvtárakban

A könyvtárügy második öt éves tervének irányelvi szerint "...lehetővé vált, hogy a következő években figyelmünket és erőnket a szocializmus építésének hathatósabb segítése céljából fokozottabban a még elmaradott területekre, a könyvtárak tartalmi munkájának erősítésére, az olvasók nevelésére, a könyvtári munka korszerű formáinak kialakítására fordítsuk".¹ Ez az iránymutatás minden eddiginél határozottabban kötelességünké teszi, hogy az olvasószolgálatot munkánk központi kérdésének tekintsük.

Az elmúlt évek folyamán több módszertani értekezleten tárgyaltunk a kerületi könyvtárak olvasószolgálatának részkérdéseiről. 1956-ban egyes könyvek forgását vizsgáltuk, 1958-ban a kirakat és válogatópolc szerepét tanulmányoztuk, 1959-ben a szabadpolcos kölcsönzésről folytattunk vitát. Az olvasószolgálat egészét azonban hosszú idő után most tekintjük át először. A kerületi könyvtárak jelenlegi helyzetéből adódik, hogy elsősorban a tanulmány nagyobb részében az olvasószolgálat egyik fő területéről, a kölcsönzésről, az olvasókkal való

¹ A könyvtárügy második öt éves tervének irányelvei. A Könyvtáros. 1960. 6.sz. 401-408.p.

egyéni foglalkozásról lesz szó.

Az olvasószolgálat fő területei: a kölcsönzés, a helybenolvasás, a tájékoztató munka és a könyvtári propagandamunka egyenkénti elemzést kívánnak. Ezek mellett, sőt ezek előtt azonban az olvasószolgálati célok és eszközök, valamint az alkalmazott módszerek feltárása is feladat. A cél világos kitűzése és az eszközök és módszerek ismertetése csak együttesen adhat ugyanis megközelítő képet a valóságról.

Elemzésünkben kizárólag a kerületi könyvtárak olvasószolgálatával foglalkozunk, de e munkaterület szorosan kapcsolódik a könyvtárak állományához s azokhoz a dologi és személyi problémákhoz, melyekről a legkülönbözőbb jelentésekben és értekezleteken olyan sok szó esik. A kerületi könyvtárak állományának összetételéről és fejlesztésének problémáiról 1958-ban külön elemző jelentés készült.² E jelentésben csoportonként vizsgáltuk az állomány összetételét és kihasználtságát. Általános problémákat is vetettünk fel, mint pl. a gyűjtőkör és az állományfejlesztés módja, az állomány változatosságának kérdése, a könyvtárak ellátottsága, a kiadók

² A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi könyvtárak könyvállományának összetétele és fejlesztésének problémái. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Évkönyve VI. 1956-1957. 55-74.p.

és könyvtárak kapcsolata. Érthető tehát, hogy az olvasószolgálat főbb kérdéseinek tárgyalásánál hivatkozunk az állomány összetételét és kihasználtságát elemző jelentésünkre.

⊕

Bár csak a kerületi könyvtárak olvasószolgálatáról kívánunk beszámolni, meg kell említenünk bevezetőben azt a sokat vitatott kérdést, milyen a főváros könyvtárral való ellátottsága. Csak utalni szeretnénk arra, hogy a szakszervezeti üzemi könyvtárak jelentősebbjei lényegében a kerületi könyvtárakkal azonos olvasószolgálati feladatokat látnak el.

Néhány üzemi szakszervezeti könyvtár már megnyitotta kapuit a lakosság számára is. Ugyanakkor az üzemi könyvtárakban nem jelentéktelen azoknak az olvasóknak a száma, akik nem fővárosi lakosok, hiszen a fővárosi üzemek dolgozóinak egy része a környék s néha éppen 50 km távolságban lévő községek lakói. Az általános és középiskolások a kerületi könyvtárakon kívül igénybe veszik az iskolai könyvtárakat, az egyetemi hallgatóknak rendelkezésükre áll az egyetemeken egyre szélesülő könyvtárhálózat. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a tudományos könyvtárak majd mindegyikének vannak közművelődési funkciói is. Mindennek ellenére a fővá-

ros közművelődési könyvtárral való ellátottságát nem tekinthetjük megoldottnak. A megoldatlanságot a kerületi könyvtárakban - különösen a téli hónapokban - a munka egészségtelen torlódása jelzi. A könyvtárosok ilyenkor nem tudják megvalósítani az olvasószolgálat célkitűzéseit, s közülük nem egy e megerőltető fizikai és szellemi munka miatt megbetegszik.

Könyvtáraink nem jelentéktelen részében az olvasók száma elérte, sőt túl is haladta a felső határt, amit az adott helyiségben és személyzettel még elláthatnak. Ennek ellenére éppen ezekben a könyvtárakban az elmúlt évben is emelkedett az olvasók száma, fokozódott az egészségtelen zsufoltság és ez kedvezőtlenül befolyásolja az olvasószolgálati munkát. Még súlyosabbak a raktározási gondok. A legutóbbi vizsgálat megállapította, hogy mindössze 10 könyvtárunkban van még új könyvek raktározásához hely, s így az annyira szükséges új könyvek beszerzése ebben a vonatkozásban tovább nehezíti helyzetünket. A már meglévő helyiségek közül egyetlen egy sincs, ami könyvtár céljaira épült volna. Ezeknek jobb elhelyezéséről gondoskodni kell, de új könyvtárak is szükségesek. 1953-ban a fővárosi könyvtárhálózat kiépítése nem fejeződött be, csupán a múlt örökségből maradt legfőbb hiányokat sikerült

eddig pótolni. Könyvtáraink száma megháromszorozódott. Budapest régi 14 kerületében 12, a hozzácsatolt kerületekben 17 könyvtár létesült, s ugyancsak e kerületek lakosságát látja el nagyobb részt a két mozgókönyvtár is. A tizenöt éves távlati fejlesztési terv megvalósítása szükséges ahhoz, hogy arányosan kerüljön a főváros minden részébe könyvtár s ezen belül helyes osztálypolitika érvényesüljön. Egyrészt biztosítani kell a munkáslakta területek sokkal kedvezőbb ellátását a jelenleginél, s ugyanakkor el kell érni, hogy a belterületen lakó kispolgári rétegek irányában a szocialista nevelőmunka a könyvtárakban kedvező feltételek között folyjék. A 15 éves távlati terv folyamán kialakítható a kerületekben az az ideális nagyságú közművelődési könyvtár-típus, amely a nevelőmunkára a leginkább alkalmas. A mai 6-7000 olvasóval és több mint 40 000 kötetrel (ezen belül nagyszámu elfekvő könyvvel) rendelkező könyvtárakban rendkívül nehézkesé válik a személyhez szóló közvetlen nevelőmunka. A saját kezelési és társadalmi munkások által vezetett állomások átmenetileg kétségtelenül segítenek az igények kielégítésében, de a problémát nem oldják meg. A Wekerle-telepen működő állomás például már régen túlntötte egy állomás kereteit. Több mint 1500 olva-

sója számára a könyvtári szolgáltatásokat könyvkölcsönzésre szikítjük le, ahelyett, hogy mint önálló könyvtár, az olvasószolgálat minden területén sokféle eszköz és módszer igénybevételével igyekeznénk az olvasószolgálati célokat elérni.

A könyvtárak olvasóinak könyvvel való ellátása az utóbbi években lényegesen javul. 1953-ban az egy olvasóra jutó kötetek száma még 6 volt, 1959-ben már 8. A Német Demokratikus Köztársaság közművelődési könyvtárfejlesztési tervében 1965-ben kívánják elérni, hogy egy olvasóra 6 kötet könyv jusson. Itt is gondolni kell azonban arra, hogy bár jelentős számban vontunk ki már eddig is feleslegessé vált köteteket könyvtárainkból, az állomány egy része még mindig használhatatlan. A két-három példányban megvásárolt új műveket olvasóinknak csak jelentéktelen hányada olvashatja el a megjelenés évében. Ez leginkább a politikailag fontos művek, pl. a természettudományos művek ajánlásában okoz nehézséget, amit a nem kielégítő példányszám is fokoz. Az állomány megoszlása és kinasználtsági foka a már említett jelentésben megtalálható, ezért erre a kérdésre nem térünk ki. E jelentés hatása kedvezően mutatkozik az egész hálózat állományfejlesztő munkájában. A készítése során kialakult állományelemző módszerrel ugyanis a kerületi könyvtárak saját

állományukat is elemzik és a tanulságokat érvényesítik mind az állományfeltáró, mind a szerzeményező munkában. A gyűjtőkör meghatározása, melyet az OKT elfogadott, szintén nagyobb biztonságot ad az állományfejlesztésben. Felismertük, hogy a Könyvtárellátó jegyzékének könyvajánlása nem ad megfelelő tájékoztatást a könyvtárosok számára, s ezért az új könyvek rendelésében meglehetősen sok hibát követtek el. Ez a felismerés arra készítette az intézetvezetőséget, hogy szervezze meg a szerzeményezési tanácsadást. A prágai közművelődési könyvtárak tapasztalatait átvéve, s azt továbbfejlesztve, a Könyvtárellátó jegyzékén szereplő, minden a kerületi könyvtárak gyűjtőkörébe tartozó könyvet a könyvtárvezetők előtt ismertetünk, esetleg megvitattunk, s utmutatást adunk a beszerzés példányszámára. Ez utóbbit természetesen a költségvetési keretek alapvetően befolyásolják. Így értük el, hogy a Könyvtárellátónál történő vásárlást az 1959. évben teljes mértékben irányítani tudtuk, s a hibalehetőséget a minimálisra csökkentettük. Nyitva maradt az antikvár vásárlás ellenőrzése, de lényeges hibát e területen sem észleltünk, éppen az elvi iránymutatás következtében.

...

...

Az igénykutatás problémái és módszerei témakörében végzett vizsgálatainkat az 1958-59-i évkönyvben foglaltuk össze⁵, s e tanulmány készítése közben határoztuk el kilenc, terület és nagyság szempontjából különböző kerületi könyvtárban véleménykutató kérdőívek kibocsátását, az olvasók összetételének megfelelő csoportosításban, kb. az olvasók 10%-a részére. A kiadott 5000 kérdőívből mintegy 3000 kitöltését tudták a kerületi könyvtárak megszervezni. A kérdőívek feldolgozása hosszú időt vesz igénybe. Néhány kisebb, de fontos kérdésre már így is érdekes választ kaphatunk. Például: Miközben a természettudományos irodalom könyvtári forgalma alig haladja meg a kölcsönzött művek 2%-át, a 2-es számú könyvtárban kitöltött 558 kérdőívből 273-an jelezték a természettudományos irodalom egyik-másik, igen sokszor több ágának igénylését. Éppen e tapasztalat és az állományfejlesztés már említett korlátainak összevetésével jutottunk arra a következtetésre, hogy könyvtáraink a jelentkező és helyes irányú igény kielégítésére nem mindig alkalmasak. Már ebben az évben, még a jelenlegi szűk keretek mellett is, több természettudományos művet vásárolnak a kerületi

⁵ Sajtó alatt.

könyvtárak. Több könyvtárban folyik kísérlet a természettudományos irodalom forgalmának fokozására.

E kísérletek összegezésével még ez évben módszertani levelet adunk ki a természettudományos irodalommal való eredményesebb foglalkozás érdekében. Így függ tehát össze a könyvtár igénykutató és olvasószolgálati célokat megvalósító munkája. Ahhoz azonban, hogy minden területen ilyen tudatos munka folyjék, a valóságos helyzet még elmélyültebb kutatása szükséges s még következetesebb törekvés a jelenlegi helyzetben meglevő hibák kijavítására.

Dobos Piroska: Az olvasószolgálat főbb kérdései a Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárakban. /Részletek./ = Magyar Könyvszemle, 1960. 4.sz. 382-401.p.

Szné

Miskolci eredmények - miskolci gondok

Miskolc megyei jogú város könyvtárügye ma már megközelítően ugyanazt a bonyolult képet mutatja, mint a fővárosé. A szakkönyvtári feladatokat a Nehézipari Műszaki Egyetem Központi Könyvtára, a Lenin Kohászati Művek és a Diósgyőri Gépgyárak műszaki könyvtárai, a megyei kórház szépen fejlődő orvostudományi könyvtára mellett sok kisebb gyűjtemény látja el, míg a nem létező társadalomtudományi szakkönyvtár alapjait talán most vetik meg a régi református gimnázium igen értékes és számos ritkáságot tartalmazó - a legutóbbi időkhöz vétkesen elhanyagolt - könyvtári anyagának már megindult feldolgozásával.

A közművelődési feladatokat a városban jelenleg három hálózat látja el: a II. Rákóczi Ferenc Könyvtár olvasótermével, felnőtt és ifjúsági kölcsönzőjével, a Városi Könyvtár 27 fiók- és letéti könyvtárával és a Szakszervezetek Megyei Tanácsának könyvtárhálózata 128 kisebb-nagyobb könyvtárával, illetve kölcsönzőjével.

A miskolci közművelődési könyvtárak
eredményei 1964-ben

Hálózat	A könyvtárak száma	Könyvtárlomány	%	Az olvasók száma	%	Kötetforg.	%
Magyei	1	92 939	25,6	7 478	22,1	200 367	21,2
Városi	27	107 272	29,5	10 841	32	431 743	45,9
Szakszervezeti	128	163 111	44,9	15 551	45,9	309 496	32,9
Összesen	156	363 322	100	33 870	100	941 606	100

Az 1964 év eredményeit a táblázat mutatja. Az előbbi évi eredményekkel összevetve, feltűnő a szakszervezeti hálózat hatalmas fejlődése különösen a könyvállományban, továbbá a városi könyvtár hálózatának jó kölcsönzési eredménye. Ez utóbbinak több magyarázata is van. A városi hálózat kedveltségének legfontosabb oka, hogy valamennyi könyvtára szabadpolcos rendszerű, ami óriási előny, hisz például a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár is csak 1965-ben tudott áttérni helyhiány miatt erre a rendszerre. A másik oka, hogy a városi hálózat könyvtárainak többsége 10-20 000 kötet állománnyal rendelkezik és beszórja letéteivel a város minden sarkát, emellett a városi tanács segítségével igen szorosak a kapcsolatai az új lakótelepek általános iskoláival és a gyermekek révén a szülőkkel is. Az 1964. őszétől működő libresszó már szétnyomja kereteit, és követelően sürgeti egy folyóiratolvasó megnyitását.

A miskolci Napjaink c. folyóiratban szenvedélyes hangú cikkek sürgeti az új, nagy városi könyvtár mielőbbi megépítését, a kerületi könyvtárak megteremtését és legfőképpen a társadalomtudományi egyetemmel nem rendelkező nagyváros társadalomtudományi szakkönyvtárának létrehozását. Az olvasóknak, a köl-

csönzéseknek és a ki nem elégített igényeknek mind-
inkább növekvő száma a város kulturális életének
központi kérdésévé tették a könyvtárügy rendezését.

Kordos Iászló: Miskolci eredmények - miskolci gon-
dok. = Könyvtáros, 1965. 6. sz. 339. p.

Szné

1. A. Nda
TX/1
ZOLTÁN JÓZSEF

Legnagyobb helyismereti gyűjteményünkről

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár "Budapesti gyűjteménye" a főváros multjára és jelenére vonatkozó mindennemű nyomtatott anyag teljességre törekvő gyűjtőhelye, amely körülbelül egyidős magával a fővárosi könyvtárral.

A "mindennemű nyomtatott anyag" sokrétűségéből következik, hogy gyarapítás, feldolgozás és tárolás szempontjából magán a gyűjteményen belül is több, külön kezelést igénylő részgyűjtemény van: plakát-, újságkivágat-, kisnyomtatvány-, fénykép-, szinlap-, térképgyűjtemény, sőt 1950-ig igen jelentős budapesti metszetanyaggal is rendelkezett ez a mintegy negyedmillió könyvtári egységből álló, hazánkban páratlan helytörténeti gyűjtemény.

A gyűjtemény szerzeményezési munkájáról már az 1955. évi, könyvtáron belüli vizsgálat megállapította, hogy egyenetlen fejlődése során mind a könyv-, mind a többi részgyűjteményben hézagok keletkeztek. A Horthy-korszakban - amikor a gyűjtemény önálló költségvetéssel rendelkezett - a könyvállomány és a kisnyomtatvány gyűjtemény is sok olyan forrásértékű darabbal gyarapodott, amelynek a beszerzése

ma már nem volna lehetséges. Azonban elhanyagolták a főváros akkori jelenére és közelmúltjára vonatkozó munkásmozgalmi és társadalomtörténeti - főként könyvtárasi forgalomba nem került - anyagok gyűjtését. Az 1919-1944 között elhanyagolt területek fehér foltjait társadalmi segítséggel kívánjuk eltüntetni.

A kurrens könyvanyag beszerzése nem jelent nehézséget. A könyvállomány az utolsó négy évben - 1955-1958 - 2234 kötetrel gyarapodott, és ezzel megközelítette a 40 000 darabot. Annál nagyobb akadályokba ütközik a könyvtárasi forgalomból kieső nyomtatványok: plakátok és kisnyomtatványok gyűjtése. 1947-ben megszűnt a Fővárosi Házinyomda és vele a kötelezpéldányok szolgáltatása, amely addig intézményesen és rendszeresen biztosította a budapesti Gyűjtemény ilyen irányú fejlődését. Az azóta eltelt tiz esztendő folyamán máris pótolhatatlan hiányok keletkeztek a gyűjteményben.

Ebben a tekintetben csak az 1958. év hozott döntő javulást, amikor az Országos Széchényi Könyvtár átengedte számunkra egyik kötelezpéldányát a kisnyomtatványokból. 1959-ben pedig Veres József VB elnök rendelkezést adott ki, amely kötelezte a főváros intézményeit nyomtatott és sokszorosított

kiadványaik egy-egy példányának beszolgáltatására.

A nagy és - szerencsére - egyre nagyobb tömegben ömlő kisnyomtatványanyag, amely számszerűen már elérte a 100 000 darabot, mind a feldolgozás, mind a tárolás tekintetében nagy gondot okoz könyvtárunknak. A feldolgozás - katalogizálás és osztályozás - megfelelő könyvtároslétszám nélkül lehetetlen. A jelenlegi teljességre törekvő kisnyomtatványgyűjtés a jövő szempontjából olyan felbecsülhetetlen művelődéstörténeti értékekkel, adalékokkal gazdagítja a gyűjteményt, amelyekről a könyvtár a kutatás érdekében nem mondhat le.

A nagy tömegű kisnyomtatvány-anyag elhelyezése azonban nem éveken, de már hónapokon belül lehetetlenné válik. (Remélhető azonban, hogy az elhelyezés a felettes hatóságunk által megígért épületnek a könyvtárhoz csatolásával megoldódik. Ugyanakkor az értékes, főleg régi kisnyomtatvány-anyag egyenkénti, átlátszó műanyagborításáról is kell gondoskodnunk, hogy azt a levegő, fény, por, nedvesség káros behatásaitól megóvjuk.)

A mintegy 15 000 darabból álló plakátgyűjteményünk ugyancsak létszám és elhelyezési gondokkal küszködik. A plakátok tárolásához 100x120 cm-es

szabvány alumíniumtepsik szükségesek, amelyekből tetszés szerinti magasságu szekrényeket lehet kiképezni, de ezek elhelyezéséhez is hely kell! A plakátanyag megóvását legjobban a vászonra ragasztás biztosítja; csak a kasírozott plakátanyag alkalmas kiállítási célokra.

A helytörténeti dokumentációs anyaghoz metszetek és fényképek is tartoznak. Több száz daraból álló metszetgyűjteményünket felettes hatóságaink intézkedésére 1950-ben átadtuk a Fővárosi Történeti Múzeumnak. Távolabbi terveink szerint azonban a múzeum teljes metszet- és képanyagáról készítettünk fényképmásolatot, hogy ezzel minél teljesebbé tegyük immár egy év óta erőteljes ütemben gyűjtött egyéb dokumentációs képanyagunkat. Ez a néhány éven belül több tízezer darabot számláló képgyűjtemény készülő budapesti képkatalógusunkkal kiegészítve, olyan egyedülálló kincseshánya lesz olvasóink számára, amilyennel egyetlen nagyváros könyvtára sem rendelkezik. Legújabbán rátértünk a színes budapesti diapozitívok beszerzésére is. Ez az anyag alkalmas arra, hogy a dokumentációs feladatokon kívül, könyvtárunk magasszintű közművelődési céljait is szolgálja.

Katalógusrendszerünk elavult, korszerűtlen és elvtelen, hiszen öt évtized különböző szempontok szerinti cimleírásai és különböző szempontu osztályozásai keverednek benne tömegesen vannak régi, hibás cédulái is. Ezen csak az egész állomány újbóli katalogizálása és újraosztályozása segíthet. Katalógusainknak részletesebbeknek kell lenniök az általános katalógusoknál: a gyűjteményes műveket elemzően is fel kell tárniök, tartalmazniök kell a cikkanyagot, sőt a szépirodalmat is - esetleg egyes versekig. Budapesti földrajzi katalógusunk - amely az egyes közigazgatási területekre vagy települési egységekre vonatkozó, annyira keresett anyagot területi egység szerint tárja a kutató elé - továbbfejlesztése szintén az elkövetkező évek feladata.

Az anyagfeltárás másik, nem kevésbé fontos eszköze a bibliográfia. Könyvtárunk a Magyar Tudományos Akadémia és a Fővárosi Tanács megbízásából 1954-ben kezdett hozzá minden addigi munkájánál nagyobb szabásu vállalkozásához, Budapest történetének bibliográfiájához. A legfontosabb könyv-, folyóirat- és hírlapanyag elemző feldolgozása után mintegy 100-120 000 annotált bibliográfiai tétel fog a kutatóknak és olvasóknak hat, egyenként mintegy 50 iv ter-

jedelmű hatalmas kötetben rendelkezésre állni. E kötetekben analitikus név-, hely- és tárgymutatók könnyítik majd meg az eligazodást. Azt reméljük, hogy ez a jelenleg már mintegy 90 000 tételes bibliográfia egy-két éven belül nyomdába kerülhet.

Ennek a nagy munkának egyik mellékterméke az az anyag, amelyet Budapest a szépirodalomban címen gyűjtünk, és amelyet - megfelelően kiegészítve - a bibliográfia megjelenése után kívánunk kiadni.

Ugyancsak bibliográfiánkkal párhuzamosan készül a már említett képgyűjtemény katalógusa is, amely jelenleg mintegy 50 000 tételből áll és nemcsak a könyvekben és folyóiratokban fellelhető budapesti képanyagot foglalja magában, hanem fénykép-gyűjteményünk darabjait is, természetesen megfelelő tárgy szerinti elrendezésben. Nem kell külön hangsúlyoznunk, hogy az anyagfeltárásnak ez a korszerű változata, amelyet a budapesti bibliográfia befejezése után ugyancsak több kötetben kívánunk a nyilvánosság elé bocsátani, milyen nagy segítséget fog nyújtani olvasóinknak; hiszen már most - kezdeti és csonka állapotában is - igen gyakran tesz hasznos szolgálatot.

A képkatalógus világviszonylatban is uttörő munkája mellett még a budapesti bibliográfia megjelenése előtt olyan szöveggyűjteményt is szándékozunk kiadni, amely mintegy 1000, negyedréti oldalnyi terjedelemben a Budapestre vonatkozó forrásanyag nagy részét tartalmazza. A szöveggyűjtemény egyrészt terhermentesíti a bibliográfiát, mert feleslegessé teszi benne a középkori forrásanyag egyébként célszerűnek látszó szószerinti közlését az annotációkban, másrészt kiegészíti azt: a szétszórt, legtöbbször nehezen hozzáférhető anyagot összegyűjtve találja majd meg benne a kutató, az újságíró, a pedagógus, a diák - általában minden Budapest múltja iránt érdeklődő olvasó.

A feltárás egyik újabb eszköze olyan budapesti eseménynaptár, amely idő- és betűrendi elrendezésben tartalmazza fővárosunk múltjának nevezetesebb történéseit, eseményeit, évfordulóit; mindent forrásmegjelöléssel.

Tervünkben szerepel a budapesti helytörténeti lexikon megszerkesztése is, amely a Budapestre vonatkozó minden irányú ismeretanyagot közművelődési szinten tartalmazza. A mintegy ötven ivre tervezett egykötetes mű iránt a könyvkiadás részéről is nagy érdeklődés nyilvánult meg.

Annak ellenére, hogy könyvkiadási politikánk az utóbbi években számos, Budapesttel foglalkozó művet jelentetett meg, mindmáig hiányzik egy olyan, reprezentatív, albumszerű kiadvány, amely fővárosunk múltjának öt évszázadát - a Schedel-krónikában megjelent első Buda-ábrázolástól - jeleníti meg képzőművészeti alkotások (metszetek, grafikus ábrázolások, festmények) reprodukcióinak segítségével. Az albumot finom műnyomó papírra nyomják, és négynyelvű képmagyarázat kíséri a képeket; a Képzőművészeti Alap kiadásában jelenik meg az elkövetkező évek során.

A Budapesti Gyűjtemény régi, jó hagyományait felújítja már a legközelebbi jövőben kiadványszerozatot indítunk Tanulmányok Budapest történetéből címmel.

Ezt a hatalmas munkatervet, amelynek csak egyes fontosabb pontjait tudtuk a fentiekben felsorolni, és amelynek teljesítése már egy "Budapest Történeti Intézet" körvonalait villantja fel, természetesen csak megfelelő számú és magas képzettséggel rendelkező könyvtárosgárda képes megvalósítani. Budapesti Gyűjteményünk a 15 éves terv utolsó szakaszában mintegy 350 000-400 000 könyvtári egységből álló, önmagában is hatalmas könyvtár lesz a

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáron belül, amely a könyvtári munka minden ágazatát foglalkoztatja: a szerzeményező, feldolgozó, tájékoztató, propaganda és a széles skálájú feltáró munka éppugy feladatkörébe, mint a módszertani munkálkodás, hiszen a Gyűjtemény megtisztelő feladatának tartja, hogy évtizedes tapasztalatait országos viszonylatban is gyümölcsöztesse a helytörténeti kutatással, gyűjtéssel egyre eredményesebben foglalkozó megyei, járási és városi könyvtárak javára.

Dr. Zoltán József: Legnagyobb helyismereti gyűjteményünkről. = A könyvtáros, 1960. 1. sz. 16-17. p.

Szné

IX/2

~~A 20. évforduló és a könyvtárak~~

TAUÁTS MIKLÓS

A helyismereti könyvészet szerepe

A megyei könyvtárak helyismereti tevékenysége különösen nagy hangsúlyt kap ezekben a hónapokban, amikor a népművelési intézmények feladatai között kiemelt és központi helyet kapott a 20 éves felszabadulási évforduló méltó megünneplésének elősegítése. Vas megyében a megyei párt végrehajtó bizottság kezdeményezésére és irányításával nagyszabású reprezentatív kiállítás keretében kerül bemutatásra a megye gazdasági, társadalmi és kulturális életének 20 éves fejlődése. Helyismereti folyóiratunk, a Vasi Szemle 1965-ben valamennyi számát az évfordulóra való emlékezés jegyében jelenteti meg: munkaközösségek fáradoznak máris az egyes témák - ipar, mezőgazdaság, művelődésügy, egészségügy - feldolgozásán és megírásán. A 20. évfordulóval függ össze, hogy a megyében működő honismereti szakkörök legtöbbször körültekintő tervezéssel elkezdődött egyes községek történetének, a falumonográfiáknak szakszerű megírása.

A fentiekből szükségszerűen következik, hogy a kutatók, állami és társadalmi szervek egyre gyakrabban fordulnak könyvtárunkhoz, a Szombathelyi Megyei Könyvtárhoz azzal az igényel, hogy a megyére

vonatkozó szakirodalomban, a közelmúlt helyismereti könyvészetében eligazítást, tájékoztatást kapjanak. Bár 1955 óta folyik a helyismereti gyűjtő és feltáró munka, a nagyarányú és sokoldalú igény arra kényszerítette a megyei könyvtárat, hogy helyismereti szolgáltatásainak körét szélesítse.

1964. január 1-től elkezdjük valamennyi Magyarországon megjelenő folyóirat, napilap és egyéb időszaki kiadvány analitikus feltárását, repertorizálását. A gyűjtőmunka során minden olyan cikk és közlemény leírásra kerül, amely Vas megyéről szól, fontosabb megyei vonatkozásai vannak, és amely alkalmas arra, hogy a jelen, vagy a későbbi korok szakembereinek, kutatóinak segítséget adjon a megye életének, történetének regisztrálásához, megismeréséhez és értékeléséhez. A figyelésre kerülő periodikákat elosztottuk a könyvtár dolgozói között, akik határidőhöz kötött munkatervi feladatként végzik a gyűjtést. A folyamatosan gyűjtött cédula-anyagot a helyismereti állomány betürendes, tárgyi és földrajzi katalógusai ba beosztva bocsátjuk az érdeklődők rendelkezésére.

A gyűjtés alapján "Vas megye irodalma. Bibliográfia és repertórium" címmel kurrens megyei bibliográfiát állítunk össze, amelyet negyedévenként

teszünk közzé a Vasi Szemle hasábjain. A bibliográfia nem teljes, hisz a teljes anyag közlésének nemcsak a válogatás feltétlen szükségessége, hanem a Vasi Szemle terjedelme is határt szab. Kihagytuk a bibliográfiából a kisebb terjedelmű, kevésbé fontos adatokat közlő cikkeket, a forrásként nem kezelhető, igénytelenebb riportokat, a hír rovatokban megjelent apróbb közleményeket, a szépirodalmi jellegű írásokat, stb. A különböző szempontokból kimaradt cikkekről a fent említett katalógusokban tájékozódhatnak az érdeklődők.

A bibliográfiában a szerzők, illetve a címek betűrendjében külön közöljük az önálló kiadványokat, könyveket, különlenyomatokat, és külön, a megjelenés időrendjében a folyóiratokban, hírlapokban, gyűjteményes munkákban és monográfiákban megjelent közleményeket. Az utolsó negyedévi anyag közlésével egyidejűleg - a folyamatos tételszámozást megtarva - névmutatók és földrajzi-tartalmai mutatók közlésével igyekszünk majd az egyébként kívánatos és - a kurrens helyismereti bibliográfiáknál - logikus időrendi csoportosítás hátrányait áthidalni és az eligazodást, tájékozódást megkönnyíteni. Ugyancsak az utolsó negyedévi anyag tartalmazza a tárgyévben megjelentetett megyei folyóiratok és hírlapok jegyzékét.

A címleírások végén - amennyiben a cím nem eléggé határozza meg a közlemény tartalmát - rövid annotációt adunk. A könyvek címleírása után közöljük a raktári jelzetet is.

A bibliográfia és repertórium 1964. I. negyedévi anyagát közlő Vasi Szemle-szám október hónapban jelent meg és széleskörű érdeklődést váltott ki a kutatók között.

Két problémát szükséges megemlíteni a fenti munkával kapcsolatban, bár részletes tárgyalásuk külön cikkbe kívánkozik. Az egyik az országos lapok retrospektív feldolgozása, amely csakis valamennyi érdekelt könyvtár összefogásával oldható meg és végezhető el gazdaságosan, a másik: a megduzzadt, nagymennyiségű cédula-anyag feltétlenül megkívánja, hogy a hagyományos cédulakatalógusok helyett korszerűbb formát, a lyukkártya rendszer valamelyik változatát alkalmazzuk. (Könyvtárunkban az átvilágításos lyukkártya bevezetése folyamatban van.) További feladatot jelent a megfelelő tárgyszó rendszer megalkotása, mivel a tárgyi csoportosításra az Egyetemes Tizedes Osztályozás nem felel meg.

A helyismereti tevékenység bővítése során 1963-ban elkezdjük a képgyűjtemény kialakítását is. A képgyűjtemény a kutatók körében egyre nagyobb ran-

got viv ki. A megye szinte minden lakott helye évről évre változik, fejlődik. Nem kell bizonygatni, hogy az új üzemek, lakótelepek keletkezését, városaink, falvaink külső képének változásait, konunk eseményeit leghivebben a fényképek őrzik meg. Ezért minden lehetőséget kihasználunk, hogy a képgyűjteményt minél gazdagabbá tegyük. A helyi napilappal szerződést kötöttünk, amelynek alapján a fotóriporterek által készített képekből havonként kapunk egy példányt.

Ugyancsak szerződés biztosítja, hogy az MTI Képszolgálatától minden Vas megyei felvételt - fenntartva a válogatás lehetőségét - megkapjunk. A Képzőművészeti Alap által előállított és forgalomba hozott képeslapokat részben az OSZK köteles példányaiból, részben a Papimagykereskedelmi Vállalat szombathelyi lerakatából szerezzük meg. Ezen kívül vásárolunk képeket magánosoktól, honismereti- és foto-szakköröktől, helytörténettel foglalkozó szombathelyi kutatóktól is.

A képek mérete általában 9x13 cm, és lehetőség szerint megvásároljuk a negatívokat is. A képeket filmolux-sarkokkal keményebb kartonlapokra rögzítjük, felirással látjuk el, kis papírzacskóban mellékeljük a negatívot, és a kartonokat dobozokban, földrajzi rendben tároljuk. A felirást - amely tar-

talmazza a kép témáját, a felvétel időpontját, készítőjének nevét, - a kép alatt, a kartonon helyezük el. A földrajzi neveken belül a csoportosítás a képek témája szerint történik. A rendezési elv hasonló a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár képgyűjteményének rendezési elvéhez. Sem leltár, sem külön katalógus a képekről nincs - gyakorlataink szerint ez egyáltalán nem szükséges -, a képeket a beérkezés sorrendjében, sommásan, füzetben tartjuk nyilván, érték és darabszám szerint.

A közel 5000 egységből álló képgyűjtemény már eddig is sok hasznos segítséget adott a kutatóknak, a helyismereti kiadványokat szerkesztő szakembereknek, kiállítás-rendezőknak.

Végül - tapasztalataink és mindennapi gyakorlatunk alapján - hangsúlyozni szeretnénk, hogy a vidéki könyvtárügy jelentőségének és fontosságának méltó elismertetése érdekében végre valóban a megfelelő helyre kell tenni a helyismereti munkát valamennyi megyei könyvtárban. Nem szabad, hogy megismétlődjék az az eset, amely az 1963. évi Országos Történész Vándorgyűlésen történt, ahol a vitaindító beszámoló és a vita is teljes egészében mellőzte a könyvtárak szükségességét, és szerepét a helytörténeti kutatásban. A lehetőségek nagyrészt megvannak; gondolunk itt elsősorban a helyi nyomdák köteles-

példány szolgáltatására, a levéltárak, muzeumok el-
látottságához képest jóval magasabb könyvbeszerzési
keretekre stb. Igaz, hogy a személyi feltételek meg-
teremtésében még bőven van tennivaló: sürgősen és
határozottan meg kell szüntetni a megyei könyvtárak
között ezen a téren fennálló méltánytalan arányta-
lanságokat.

A lehetőségek jobb kihasználásában és a fel-
tételek további kiépítésében egyaránt sokat kell még
fáradozni, de a befektetett lelkiismeretes munka sok-
szorosan megtérül a megyei könyvtárak jelentőségének
és nélkülözhetetlenségének elismerésében. Megfonto-
landó tanulságként ezt már most, a 20. évfordulóra
való készülődés közepette is megállapíthatjuk.

Takács Miklós: A helyismereti könyvészet szerepe. =
Könyvtáros, 1964. 12. sz. 707-708.p.

Szné

SLENTE FERENC

Körzeti könyvtár, igen vagy nem?

A falusi könyvtárak helyi tanácsi tulajdonba adása a nagy- és közepes községekben (2000 lakos fölött) a könyvtárak fejlődésének szélesebb utját nyitotta meg. A tapasztalatok évről évre igazolják ennek az intézkedésnek a helyességét. E könyvtárak állománya a költségvetésben előirányzott és a helyi erőforrásokból juttatott hitelekkel általában kielégítően gyarapodik. Az új gazda, a helyi tanács sok helyen gondoskodott azóta a könyvtár jobb elhelyezéséről és berendezéseinek kiegészítéséről. A megyei lapokban rendszeresen találunk híreket arról, hogy egy-egy községben szabadpolcossá alakították át a könyvtárat. Az ötezer lakosnál nagyobb községek nagy részében már hivatásos könyvtáros dolgozik, és terveink szerint a háromezer lakosú községek is kapnak félfüggetlenített könyvtárosokat. Mindezek alapján remélhetjük, hogy a nagyobb falvakban néhány éven belül kellő mennyiségű és egyre jobb összetételű könyvtári gyűjtemény áll a lakosság rendelkezésére, és a jelenleginél lényegesen színvonalasabb lesz a könyvtárosi munka.

A kétezer lakos alatti - különösen az 1000 lakosnál is kisebb - települések könyvtári ellátását

is segítette, de nem oldhatta meg a tanácsi tulajdonba adás.

A legkisebb - 300-600 lakosu - községek többségét nem is érintette a tanácsi kezelésbe adás. Pl. Baranyában a megye összes községeinek csak egyharmadában lehetett önállósítani a könyvtárat. Ennyire futotta a központi hitelből. A kis faluba leadott forint pedig csak elvétele hozott helyi forintokat, így a könyvbeszerzési keret csak annyival lett bővebb, amennyivel az állam hozzájárult. Most már világos előttünk, hogy ha a jellegzetesen kis községes megyékben a tanácsosításra juttatott állami támogatás összegét a járási könyvtárak letéti alapjának fejlesztésére fordítjuk, a cserék révén sokkal gazdaságosabban lehetett volna a könyvállományt hasznosítani, a választék szempontjából pedig a jelenleginél magasabb ellátottsági szintet érhetünk volna el. (Kitűnően igazolja ezt a szentgotthárdi járásban folytatott kísérletünk a letéti rendszer korszerűbb változatával.)

A tanácsosítással kapott önállóság szervezeti kerete a kis falvak könyvtáraink úgy áll, mint gyereken az apja csizmája, amelybe már teljes erővel igyekeznek, soha nem fognak belenőni, mint ahogy maguk a települések se nőnek, sőt állandóan csökken a

lakosságuk.

Az 1000lakos alatti falvak könyvtáiraiban jelenleg átlag 600 kötet könyv van, de pl. Győr, Somogy, Zala megye kis falvai közt nem ritka az olyan, ahol az egy olvasóra tervezett 1,2 kötetes ellátottságot régen tulszárnyalva 1000 kötet fölé emelkedett a pár éve még szegényes könyvkölcsönző állománya. Az állomány növekedése vagy az egy lakosra jutó ellátottság kedvező mértéke nem szabad, hogy megtévesszen bennünket. Lehet ugyanis, hogy egy 500 lakosu baranyai községben 1000 kötetes könyvtár van és így az egy lakosra jutó ellátottság 2, mégis rosszabb az ellátottsága, mint egy Bács megyei 10 000 lakosu községnek, ahol 5000 kötetes könyvtár van, pedig az utóbbiban az ellátottsági arány csak 0,5. Ma már mindenki előtt nyilvánvaló, hogy a könyvtár nem a könyvek egy bizonyos mennyiségének a halmaza, hanem arányosan megtervezett és gyarapított gyűjtemény, amely nemcsak "valami olvasnivalót" nyújt, hanem a kor ismereteit reprezentáló választékot is. Ilyenről pedig általános gyűjtőkörü könyvtár esetében 3000-500 kötet alatt szó sem lehet. Meg kell mondani végre nyíltan, hogy a 600 kötet könyv, amit a könyvtárú vásárlás szintjének jelöltünk meg évekkel ezelőtt, az akkori viszonyokhoz képest minimális norma volt, s

ha egy kis faluban a tanácsosítás révén az akkori 300 kötetből 600 kötet, az iskolában levő egy szekrényből pedig kettő lett, ez még mindig nem könyvtár. Sem a megjelenési formája, sem a választéka nem olyan, mint egy könyvtárnak lennie kell. Sok száz dunántúli és dunáninneni kis községünkben nem tanácsi kezelésbe adott könyvtárunk, csak tanácsi kezelésbe adott könyvszekrényünk van.

A kis településen lakó ember sok egyéb mellett könyvtári szempontból is hátrányos helyzetben van - még viszonylag magasabb anyagi áldozatok mellett is - mint a nagyközségi vagy városiak, mert a rendelkezésre álló könyvtárban szűkebb a választék, és a megjelenő új könyveknek is csak töredékéhez tud közvetlenül a könyvtárból hozzájutni. Az egy év alatt megjelent, falusi könyvtári törzsanyagba jelölt könyvek kereskedelmi ára 6-7000 Ft. A kis község könyvtára általában már ezt sem tudja előteremteni. Pedig szó sincs róla, hogy a falusi törzsanyag egyenlő lenne a falusi könyvtár gyűjteményével. A törzsanyagba való jelölés csak kiemelése azoknak a műveknek, amelyek nem hiányozhatnak egy falu könyvtárából sem. Ez nem ugyanaz, mintha azt mondanánk, hogy amelyik falusi könyvtár megveszi a törzsanyagot, annak teljes a gyűjteménye.

Semmi sem indokolja, hogy a kis faluban lakó, olvasni, művelődni akaró embernek azt a jogát vitassuk, hogy a könyvtári szolgáltatások szempontjából legalább megközelítőleg olyan választék álljon rendelkezésére, mint amilyen a nagy község könyvtárában van.

Mindazonáltal nem lenne helyes sem az ésszerűség, sem a gondosság szempontjából olyan program végrehajtásához hozzálátni, amely a lakosság számát és az olvasók számát figyelmen kívül hagyva a legkisebb faluban is önálló, 5000 kötetes gyűjtemény létrehozását és továbbépítését tűzné ki célul.

Már most sem lehetünk egészen nyugodtak tekintetben, hogy némelyik "élelmes" megyében nem vétünk-e a gazdaságos hitelfelhasználás normatívái ellen, amikor tudomásul vettük, hogy az ezer lakos alatti községekben a községfejlesztést és minden egyéb támogatást beleszámítva 8-10 ezer forintot fordítottunk könyvbeszerzésre egy év alatt. Felületesen nézve a korábbi években elszenvedett gyarapodási pangás indokoltnak tűnteti fel a nagyobb ütemű fejlesztést. Ugyanakkor azonban tudjuk, hogy egy kisebb község által használt könyvtárban sokkal előbb "megülepedik" egy-egy könyv. A kis község könyvtárában a legfelkapottabb szépirodalmi könyv erkölcsi kopása

is legalább ötszöröse a fizikai kopásnak, általában azonban tizszeressel is nyugodtan számolhatunk. Ezért van az, hogy ma már tömegével találhatunk a kis falvakban olyan, 1960-61-ben kiadott jó könyveket, amelyek 8-10 olvasó után raktári anyaggá váltak. A raktározás nem olcsó dolog, hiszen a könyvtárakban mindenütt a legdrágábbak a négyzetméterek, a köbméterek és a polcfolyóméterek. A több mint 2000 kis faluban elfekvő könyvanyag és annak tárolása máris súlyos összegekkel terheli a könyvtári beruházási kereteket, a következő években pedig épületek, berendezési tárgyak formájában újabb beruházást igényel. Az a kérdés, hogy a gazdasági és majd a közigazgatási integrálódásnak megfelelő összevonások révén nem kamatoztathatnánk-e jobban a rendelkezésre álló beruházási összegeket, és nem ráthathatnánk-e ki a kátyuból a kis faluk könyvtárügyének a szekerét azzal, hogy megtaláljuk a sajátos helyzetüknek megfelelő intézményszerítési módját. Van megoldás, amely lehetővé teszi az ellátás színvonalának emelését kis községekben és tanácsvidékeken, ugyanakkor megfelel a gazdaságosság szempontjainak is. S ez a korábban már sokat emlegetett könyvtári körzetek megszervezése.

A figyelem nálunk is az erők összefogását és jobb kihasználását lehetővé tevő népművelési körzetek szervezése felé fordult, s ezt egyre indokol-

tabbá teszi a gazdasági és oktatási körzetek létrejötté is. Ehhez a körzette szerveződési folyamathoz kellene csatlakozni az érdekelt megyékben a könyvtáraknak is legalább olyan alapos körültekintéssel, amelyet a gazdasági körzetek kialakításánál az állami vezetés részéről tapasztalunk.

Hangsúlyozzuk a megfontolt tervezést. Nem akarunk körzetezési kampányt. Egyelőre néhány olyan helyen hoznánk létre körzeti könyvtárat, ahol a legfőbb feltételek adva vannak, csak a könyvtáros szakember hiányzik. A könyvtári körzeteket a művelődési otthoni körzetekkel együtt akarjuk kialakítani. Néhány körzetben a művelődési otthon igazgatója egysemmélyben könyvtáros is lesz.

A könyvtári körzet lényegében egy bizonyos községcsoporton belül létrehozott fiókkönyvtári hálózat. A gazdasági, iskolai oktatási szempontból központnak számító községben van a körzeti könyvtár, a körzet többi falvaiban fiókkönyvtárak vannak. A körzeti könyvtárat főhivatású könyvtáros vezeti, aki egy-két fiókkönyvtárban is ellátja a kölcsönzést, továbbá az állománycserét, az adminisztrációt, a könyvtár- és könyvpropagandát, valamint a szakinstruktori teendőket a fiókhálózaton belül. A kör-

zetesítéssel elérjük, hogy nagyobb, 4-6000 lelket számláló egységekre tervezhetjük a beruházásokat, a működési hiteleket jobban ki tudjuk használni, és ugyanabból a befektetésből több eredményt tudunk felmutatni.

A körzetesítéssel kapcsolatban azonban bizonyos jogi megfontolások is jelentkeznek. Pl. az, hogy a körzetben közigazgatási szempontból egyenrangú tanácsok közül egynek bővíteni, x-nek pedig szűkíteni akarjuk a jogkörét. Könnyű lenne a dolgunk, ha tervezésünk a közigazgatásilag már összeboronált terephez igazodhatna, így azonban számolnunk kell a különféle hatásköri tényekkel és úgy kell tervezni, hogy minél kisebb legyen az együttműködésben érdekelt tanácsok között a surlódási felület. Ilyen megfontolások alapján készült el a körzeti könyvtárak szervezetéről és munkarendjéről szóló tervezet, amelyet most a könyvtáros közvélemény elé vitára bocsátunk.

Az alábbi szervezeti és munkarendi szabályzat-tervezet alapján kezdte meg a működést egy kísérleti körzeti könyvtár a Veszprém megyei Ugodon. Reméljük, ennek a tapasztalatairól hamarosan olvashatunk a Könyvtárosban is. Az idei évben a körzeti könyvtárak rendszerének kiépítését már szélesebb alapokon folytatjuk. A jellegzetesen kisközséges megyékben összesen

mintegy 20 olyan körzeti könyvtár létesül, melyben főhivatásu könyvtáros dolgozik, vagyis kb. 100 községben teremődnek meg a könyvtári ellátás magasabb színvonalához a személyi feltételek. Ebből a kísérletből már bőségesen gyűjthetünk gyakorlati tapasztalatokat arra, hogy a kis falvakban a körzeti könyvtáraké lesz-e a jövő, vagy csak mint egyik lehetséges megoldás vehető számításba.

Szente Ferenc: Körzeti könyvtár, igen vagy nem? =
Könyvtáros, 1964. 3. sz. 123-125.p.

Szné

Hogyan működik Borsod megye első körzeti könyvtára?

Az első Borsod megyi könyvtári körzet központjául Baktakék községet választottuk, mivel földrajzilag is központban fekszik, a legnagyobb lélekszámu település a körzetben, valamint a közigazgatási körzetesítési tervben is központként szerepel. Baktakék községhez csatoljuk Alsógagy, Beret, Csenyét, Detek, Felsőgagy és Gagyapáti községek könyvtárait.

A körzeti könyvtárban főhivatású könyvtáros működik, a körzet községeiben pedig továbbra is tiszteletdíjas könyvtárosok dolgoznak. Azáltal, hogy a főfoglalkozású könyvtáros végzi a könyvbeszerzési, állomány-nyilvántartási, feltárási és propaganda-feladatokat, a körzetben dolgozó könyvtárosok munkaidejének nagyrésze felszabadul az olvasószolgálati munka tartalmi tökéletesítésére.

A főfoglalkozású könyvtáros segítségével egységesebbé tudjuk tenni a körzetben folyó valamennyi népművelési munkát, el tudjuk érni, hogy egy kézben legyen a termelőszövetkezeti kézikönyvtárak és a körzeti iskolák szakmai segítése. Nagyobb egységre tervezhetjük a beruházásokat, a működési hiteleket jobban ki tudjuk használni, ugyanabból a

befektetésből több eredményt tudunk felmutatni.

Állomány

A körzeti könyvtár létrehozásakor a könyvbeszerzést központosítottuk. Ennek megfelelően a könyvbeszerzési hitelt az egész körzetre vonatkozóan Baktakék költségvetésébe vettük fel. Az egyes könyvtárakban levő állományt - a tulajdonjog fenntartásával - átadtuk a körzeti könyvtárnak. A körzeti könyvtár az igények és szükségletek alapján az egész körzet számára vásárolja a könyvanyagot.

A feldolgozás, leltározás a főfoglalkozású könyvtáros feladata. A megvásárolt anyag elosztása a körzethez tartozó fiókkönyvtárak igénye alapján történik. A körzeti könyvtár a teljes törzsanyagot megvásárolja a megjelent szak- és ismeretterjesztő irodalomból. A kézikönyv jellegű anyag (lexikon, enciklopédia, idegen szavak szótára stb.) legszükségesebb köteteit pedig valamennyi fiókkönyvtár számára beszerzi. A körzeti könyvtár ugyancsak gazdag kézikönyv-állománnyal rendelkezik, hogy szükség esetén ebben is segítséget tudjon adni fiókkönyvtárainak.

Fontos szempontnak tartottuk, hogy a körzetesítés után egy könyvtárban se legyen kevesebb az állomány, mint volt a körzetesítés előtt. A járási

könyvtár költségvetésében letéti könyvek vásárlására biztosított összegből a körzetre eső hányadot az állomány gyarapítására fordítottuk, a járási tanács végrehajtó bizottsága pedig még 25 000 Ft-ot ajándékozott a könyvtár állományának növelésére.

A körzetben található letéti könyvanyagot átleltároztuk a központi könyvtár állományába, s a jövőben letéti könyvet a körzetbe nem adunk. Az itt található teljes könyvanyagot a központi könyvtár tartja nyilván, ez a könyvtár készíti el és gondozza folyamatosan a fiókkönyvtárakban levő betürendes katalógusokat, melyek a körzet teljes állományát feltárják.

Olvasószolgálat, propaganda

A körzeti rendszer megalkotásának alapvető célja az volt, hogy az a kis községek olvasóinak mennyiségileg és minőségileg egyaránt magasabb színvonalu ellátást nyújtson. A körzet tiszteletdíjas könyvtárosai munkaidejüket csak a kölcsönzésre fordítják, így növelni lehetett a nyitvatartási órák számát, és lehetőség nyílt az olvasókkal való tartalmasabb, színvonalasabb foglalkozásra. A főhivatású könyvtáros feladata a propaganda a körzet valamennyi községében. Könyvismertető előadásokat, ismeretterjesztő esteket, gyermekfoglalkozásokat szer-

vez. Ehhez a munkához segítséget nyújtanak a fiókkönyvtárosok is. A népművelési szervekkel együttműködve valamennyi könyvtáros részt vesz az ismeretterjesztő előadások szervezésében.

A körzeti székhely könyvtárát formai és tartalmi szempontból egyaránt bemutató központtá fejlesztettük. Itt tartják a könyvtárosok, népművelők a szakmai megbeszéléseket, bemutatókat. A körzeti könyvtáros feladata a hozzátartozó települések könyvtári munkájának irányítása, ellenőrzése, és gyakorlati segítése. A körzeti könyvtár vezetője könyvtárakat kéthetenként látogatja meg, ilyenkor résztvesz a kölcsönzési munkában is. A különféle módszertani vizsgálódásokat is a körzeti könyvtáros végzi.

Költségvetés

A körzeti könyvtár központi költségvetését a székhelyi községi tanács irányozta elő. A könyvtár elhelyezéséről, berendezéséről, felszereléséről, az üzemeltetéssel összefüggő egyéb feltételekről, az egész körzet könyvállatásáról, a megrongálódott könyvek kötéséről, a folyóiratok beszerzéséről a központi könyvtár községi tanácsa gondoskodik. A körzethez tartozó fiókkönyvtárak működési szükségleteit - kivéve a könyveszerzést, könyvkötést, valamint a folyó-

iratok beszerzésére előirányzott összegeket - a helyi községi tanács fedezi.

Munkarend

Az egész körzet könyvtári munkáját Baktakék községi tanács végrehajtó bizottsága évente megtárgyalja, s az ülésre valamennyi fiókkönyvtárosát, illetve az érintett községi tanácsok végrehajtó bizottságának elnökeit is meghívja. A fiókkönyvtárak munkáját az illetékes községi tanácsok külön is megtárgyalják, a vitára meghívják a körzeti könyvtár vezetőjét. A körzeti könyvtár és a fiókkönyvtárak nyitvatartási idejét, a helyi körülmények figyelembevételével, az illetékes községi tanács határozta meg. A körzeti könyvtár heti nyitvatartási ideje 16 óránál kevesebb nem lehet. Könyvtárosa a nyitvatartáson kívüli munkaidejében látja el a könyvtári belső munkát, a fiókkönyvtárak felügyeletét, a könyvtári rendezvények szervezését és a propagandamunkát.

A szervezeti felépítésnél figyelembe vettük a Könyvtáros c. folyóiratban több ízben megjelent módszertani utmutatásokat, és csak olyan esetben változtattunk a módszereken, amikor a helyi körülmények indokolták a változtatásokat.

Meg vagyunk győződve arról, hogy ez a rendszer, mely jelenleg még kísérlet csupán, a jövő fejlődésének egyik fontos formája.

X/3

RÓZSA GYÖRGY:

A KARÁCSONDI PÉLDA

A FÜGGETLENITETT NÉPKÖNYVTÁROSOK TAPASZTALATCSERÉJE

AR

Ha nem "odaavalósi" szállt le december 13-án a karácsondi állomáson a vonatról, bizonyára meglepődött, mert az ott várakozó helybeliek megkérdezték tőle, hogy az értekezletre jött-e? Meglephette az idegent a feldiszített kulturotthon homlokzatának messzefénylő villanyfelirata és a tanácsház késő este is világos ablakai is. Még vasárnap este tíz órakor is azért volt a hivatalában Polonkai Mátyás tanácselnök és Horváth Livia tanácsitkár, mert e napon kezdődött Karácsondon az ország függetlenített népkönyvtárosainak háromnapos tapasztalatcseréje, s gondos figyelmük arra is kiterjedt, hogy a netalán későn érkezők elszállásolásáról gondoskodjanak. Uttörők is tartottak ügyeletet, ők kísérték szállásukra a vendégeket. Már ez is azt bizonyítja, hogy a karácsondi községi tanács tisztában van kormányunk programjával és a népkönyvtár jelentőségével, amit Polonkai tanácselnök meggyőződéssel hirdet is, hogy a kulturotthon és a könyvtár a tanácsé, "mi egy család vagyunk és éppugy gondunk a népművelés, mint a mezőgazdasági termelés fejlesztése, vagy a begyűjtés".

Látni kellett volna - mondja - , hogy az elszállásolás ügyében összehívott rendkívüli tanácsülés résztvevői mennyire örültek annak, hogy a község vendégül láthatja az országos tapasztalatcserére érkező könyvtárosokat... mert nálunk szeretik a kulturotthont és a népkönyvtárat.

JA

Tapasztalatcsere egy olyan községi könyvtárban, amellyel ennyire törődik a tanács, magában is nem mindennapi és tanulságos jelenség, de az sem érdektelen, hogy - miért éppen Karácsondot jelölték ki az országos tapasztalatcsere színhelyéül. Hozzájárult ehhez az is, hogy a tanács, igen helyesen, a kulturotthonban helyezte el a könyvtárat és természetesen a könyvtár példamutató munkája és az a példás összhang is, amellyel a két intézmény vezetője együttműködik, döntötte el, miért esett a választás Karácsondra.

Ahhoz, hogy egy népkönyvtár ilyen színvonalu kulturális munkával vegyen részt a kulturforradalomban, szükséges az illetékes állami szervek támogatása, jelen esetben a községi tanácsé és a megyei könyvtaré, a hozzáértés és végül, de nem utolsósorban, felvilágosultság és lelkesedés. Mivel Karácsond kulturéletében mindez föllelhető, azért rendezte itt a Népkönyvtári Központ a háromnapos tapasztalatcserét, amely december 15-én a tiszánánai népkönyvtárban fejeződött be. A tapasztalatcsereére a függetlenített népkönyvtárosokon kívül meghívták a megyei könyvtárak módszertani munkatársait is.

A tapasztalatcsere megszervezésénél irányelvként szolgált Darvas József népművelési miniszter múlt év őszén mondott beszámolója, amely azt is kimondotta, hogy "Meg kell szervezni az egyes járások, megyék között az eleven tapasztalatcserét. Bátorítani és népszerűsíteni kell a helyi kezdeményezéseket."

AT
A tapasztalatcsere sikeres lebonyolításában a tanácson kívül a gyöngyösi járási tanács /Turi Elemér népművelési

előadó,/ a megyei könyvtár /Hegedüs András könyvtárvezető/ és a megyei tanács támogatta a karácsondi és a tiszánánai népkönyvtárost. A kulturális munka megbecsülését mutatja az is, hogy az értekezlet első napján részt vett Fekszti elvtárs, a megyei tanács VB elnökhelyettese, Szöllösi elvtárs megyei népművelési ügyvezető és a gyöngyösi járás elnökhelyettese is.

Az értekezlet három napján mindössze két rövid előadás hangzott el. Sallai István, az Országos Széchényi Könyvtár helyettes vezetője a falusi népkönyvtári munka néhány problémájáról beszélt, Ardó Mária, a Népkönyvtári Központ munkatársa pedig a gyermek- és ifjúsági olvasók körében végzett könyvtári munka tapasztalatairól és a népszerűsítő munkáról. Az értekezlet tapasztalatcsere-jellegének megfelelően, elsősorban a könyvtárosoké volt a szó és már az első napirendi ponthoz /a karácsondi könyvtár helyzetének megvitatása saját tapasztalataik tükrében/ a 37 résztvevőből 25-en szóltak hozzá, köztük 24 népkönyvtáros.

A megbeszélés elején Dán Gyula, a karácsondi kulturotthon igazgatója elmondotta, hogy mint pedagógus vette át a könyvtár vezetését 1951 decemberében. A könyvtárnak ekkor 4 olvasója és 60 könyve volt, a havi kölcsönzések száma pedig mindössze 14 volt. Felhasználta a könyvtárnépszerűsítés legváltozatosabb eszközeit: a tanács segítségével három könyvtári táblát helyezett el a község különböző pontjain, a tanácsüléseken, a tömegszervezetek rendezvényein felhívta a jelenlevőket a könyvtár látogatására, a szülők iskolája előadásaira könyveket vitt magával és kölcsönzött akkor is, amikor a szülőket látogatta. Igyekezett a könyvtárat otthonossá tenni

és így sikerült odaédesgetnie a dolgozókat. Bekapcsolódott a SZFTE-előadásokba is, kiállításokat rendezett és ott mindig járt kölcsönzött is. Egyes házakban diavetítéseket rendezett, utána pedig könyvkölcsönzést tartott. Munkájában aktivákra támaszkodott - különösen a DISZ-fiatalok segítették, de ugyanakkor a DISZ is kapott támogatást a könyvtártól. Jó kapcsolatot teremtett a helyi pártszervezettel, a tanács-csal és a tömegszervezetekkel. Amikor 1953. január 1-én átadta utódjának, feleségének a könyvtárat, 783 olvasója volt.

Dán Gyuláné könyvtáros beszámolójában elmondotta, hogy hosszabb ideig a férje mellett dolgozott, mint aktiva, önállóan 1953. január 1 óta vezet~~ett~~ a könyvtárat. Ezernél több olvasója van /a község lakosságának kb. 25 százaléka/, 2500 könyve, tavaly november végéig 20.293 kötetet kölcsönzött. A könyvtár nemrég kapta meg az új helyiségeket, a tanács póthitelt szerzett az építkezési munkákra. A kulturotthon kézimunka-szakkörének segítségével függönyöket készítettek, amelyekhez a fonalat rendezvények bevételéből biztosították. Hetenként mesedélután van a könyvtárban. A "Kérdezz - felelek" esteiken kiállításokat rendez. Munkájának hiányossága, hogy nem foglalkozott eléggé az olvasókkal és így többen egyoldalúan olvasnak. Tervezi, hogy a kulturotthon előtti téren a nyári olvasás céljára kulturparkot létesít, tervének megvalósítását a tanács támogatja.

A két rövid beszámoló után a könyvtárosok megnézték a könyvtárat. ~~A bejárati előesernokba vezet, innen egy mással szembe nyílik két ajtó, az egyik a kölcsönző raktár helyiségbe, a másik a klubszerű olvasóterembe. Az előesernok~~

tulajdonképpen propagandaterem. A fal mellett körben propagandaterem. A fal mellett körben, mellmagasságban ferdesésű tároló van, amelybe a könyvtár füzetkatalógusának lapjait helyezték el, a betürendes szépirodalmi, ifjúsági, politikai, ismeretterjesztő műveket feltüntető lapokat. Körbejárva a helyiséget a fal mentén, bárki könnyen kiirhatja magának a kívánt könyvek adatait. A katalógus használatának nagyon egyszerű és alkalmas módja ez. Az olvasók ugyanezt a katalógust füzve megtalálják a kölcsönzőben. A terem falait izléses és ötletes plakátok, grafikonok díszítik, a község életéből vett adatokkal, amelyek gazdasági és kulturális fejlődésünket szemléltetik. Az egyik plakát pl. a templomtornyot ábrázolja, mellérajzolva, hogy hány méterrel magasabb könyvtorony lenne abból, ha a könyvtár köteteit egymásra raknák. Egy plakát néhány számmal és egy-két ügyes tussvonással figyelmezteti a látogatót, hogy miként emelkedett Karácsondon a kerékpártulajdonosok száma, egy másik plakát pedig hasonló módszerrel a rádióelőfizetők számának növekedéséről tájékoztat. Egy üvegszekrény felső részében ponyvakönyveket, füzeteket látunk, alsó részében pedig azokat a meséskönyveket, amelyeket a ponyvafüzetek beszolgáltatói kapnak a könyvtártól. Mivel a könyvtár öt ponyváért egy mesefüzetet ad, a gyerekek az egész faluban felkutatták a ponyvairódalom rejtőző példányait és lelkesedve szolgáltatják be a könyvtárba. Az új mesefüzeteket rendezvények bevételeiből vásárolják.

A propagandateremben kiállítási állványt, sajtótáblát, a kulturothonnak és a könyvtárnak járó hírlapok és folyóiratok fejléceit bemutató táblát és különféle szemlél-

tető agitációs eszközöket találunk. A tapasztalatcsere résztvevői megnézték a kölcsönző- és raktárhelyiségben a könyvállományt, a nyilvántartásokat és a raktári rendet. Joggal kifogásolták, hogy a kölcsönzőlapokat nem lejárat szerint tartják nyilván. Az olvasóteremben nemcsak könyvet és folyóiratot olvashatnak a dolgozók, hanem rádiót hallgathatnak és sakkozhatnak is. Itt láthatók a szakkörök kiállításai. Megfigyelhető azonban, hogy az olvasóteremben tartózkodók igyekeznek egymást szórakozásukban nem zavarni. A kölcsönzőhelyiségbe a gyerekek is levett kalappal lépnek és ott csöndben várják, amíg rájuk kerül a sor. Kövecses elvtárs /Győrszentiván/ és Donauer elvtárs /Csesztreg/ meg is állapították, hogy a felnőtt és gyermekolvasók fegyelmezettsége a könyvtár nevelőmunkáját is bizonyítja. 18

Az értekezlet résztvevői a könyvtár megtekintése után elmondották véleményüket a látottakról és beszámoltak saját munkájukról. Sok ötlet, javaslat, probléma vetődött fel és sok új módszerről számoltak be. Kövecses Mihály /Győrszentiván/ a jó olvasóknak lemezt küld a hangos hirdóban, Czifra Jánosné /Bajót/ a legjobb olvasókat kiírja a Büszkeségtáblára. Vető Györgyné /Kecel/ könyveket ad ki a fodrászüzletbe, így a várakozók jó könyveket olvashatnak és közülük nem egy, mivel nem tudja végigolvasni a könyvet, beiratkozik a könyvtárba. A szülőotthonban olvasókört szervezett. Az iskolákat úgy kapcsolta be a könyvtári munkába, hogy minden osztályban szervezett egy könyvtárfelelőst az olvasómozgalom fellendítésére. Ferencz Rudolf /Salgótarján/ a megye egyik legjobb népkönyvtárának, a somoskőujfalui könyvtárnak tapasztalatait közölte: külön táblára írják ki azoknak az

olvasóknak a nevét és címét, akik késedelmesen hozzák vissza a könyvet és így nem egy esetben az ifju olvasók maguk gondoskodnak a könyvek visszaszerzéséről. Fülöp József /Balatonfüred/ a község különböző helyén állandóan rendez kiállításokat üzletek kirakataiban és egyebütt. Luczi Józsefné /Békés/ az olvasókkal közösen könyvborítólapokat készített, hogy így védje a kikölcsönzött könyveket a rongálódástól. Árvay Kálmánné /Jászapáti/ munkáját a kívánságkönyv segítette elő. Czihák József /Izsák/ vasúrnaponként sajtóismertetést tart a könyvtárban, Donauer László /Csesztereg/ szintén. A tapasztalatcsere harmadik napján a résztvevők a tiszánai könyvtárat tekintették meg, amelyen szintén meglátszik a helyi szervek gondoskodása. A könyvtár két szép tágas helyiségből áll, tele szines diszítésekkel. Szemléltető propagandájának azonban az a hiányossága, hogy általános jellegű, nem használja fel a helyi adatokat. A megbeszélésen részt vett és felszólalt a községi pártszervezet titkára, Barna András, továbbá Pócs Sándor kulturotthon-igazgató, valamint a DISZ titkára. Erdélyi Béla jó munkája eredményeként könyvtárának 1100 olvasója van, a mult év november 30-ig 19.217 kötetet kölcsönzött. A "Kövessétek példáját"-távla arra hívja fel a figyelmet, hogy az olvasók könyveket ajándékoznak a könyvtárnak, természetesen olvashatjuk a táblán az adjándékozók nevét is.

Nyitrai József /Győr/ abban látta a háromnapos értekezlet tapasztalatát, hogy Tiszanána és Karácsond példás munkája nem csupán a tanács támogatásán mulik, hanem azon is, hogy mennyire lelkes ember a könyvtáros. A megyei könyvtárak ~~nak~~ tehát jól válasszák meg azokat, akikre rábizzák egy nép-

könyvtár vezetését. Majdnem mindegyik felszólaló könyvtáros megállapította, hogy a tapasztalatcserének most megismert módszere hasznos, sokat tanultak belőle és kérik, hogy a Népkönyvtári Központ a jövőben is rendezzen ilyen értekezleteket. Bali Jánosné /Tolna/ megfigyeléseit abban foglalja össze, hogy Karácsondon látta, milyenek lesznek a jövőben a népkönyvtárak, Tiszanánán pedig azt, milyenek kell lenni ma egy népkönyvtárnak. Az irányítószerveknek, a megyei és járási könyvtáraknak tehát nincs szebb feladatuk, mint népkönyvtárainkat minél hamarabb előbb a tiszánánai, majd a karácsondi könyvtár színvonalára emelni.

Rózsa György: A karácsondi példa. - A Könyvtáros, 1954.

1.sz. 7-10.lap.

X/4

BERZA LÁSZLÓ
Tanyai könyvtárak helyzete

A Népművelési Minisztérium vezetőségének határozata alapján augusztus hó folyamán négytagú csoport vizsgálta meg Szeged, Hódmezővásárhely, Szentes, Kiskunhalas és Kiskunfélegyháza tanyavilágának könyvtári helyzetét. A tapasztalatról számol be cikkünk.

Magyarország tanyavilága a több mint hétmillió katasztrális hold kiterjedésű Magyar Alföldről közel hatmillió holdat foglal el. A nagy kiterjedésű tanyavilág a török időben alakult ki. A török pusztítás után jelentkező törekvést - hogy a lerombolt falvak heylett ujakat építsenek alföldi lakosaink - meggátolták a városok. Igyekeztek a határaikat kiterjeszteni az elpusztult falvak területére is, hogy minél több adózó gazdagítsa a városokat. E törekvésük sikerrel is járt, amit az Alföld számos nagy városa bizonyít, óriási kiterjedésű határával. Hódmezővásárhely város külterületén például a legtávolabbi hely 30 km, hasonló a helyzet Szegeden is. Kiskunfélegyháza lakosainak kb. a fele él tanyákon. A törökvilág és az azt követő kényszerítő

körülmények között létrejött tanyavilág nem sokat változott a XVIII. századtól a XX. századig. Sem előbb, sem a Horthy-korszakban nem ismerünk olyan őszinte igyekezetet, amely a tanyavilág lakosságának anyagi és kulturális felemelését szolgálta volna. Ez volt az oka annak, hogy az elmúlt rendszer "jól konzervált" tanyavilága maradt ránk örökségül. A kátyuból kivezető helyes utat az ötéves terv-törvény mutatta meg. Tanyaközpontokat kell létesíteni, ahol már lehetséges a fokozottabb kulturális élet.

A cél az, hogy az elszigeteltséget jelentő szétszórt települési formát a tanyaközpontok zártabb települési rendszere váltsa fel. Olyan életlehetőséget kell kialakítani, amely biztosítja alföldi parasztágunk számára mind a gazdasági, mint a kulturális felemelkedést.

Ez a célkitűzés még nem hozta meg a várt eredményeket. Igaz ugyan, hogy számos új közigazgatási egység vált le a városokról, de a tanyavilág mindmáig létezik.

Régen is az iskolák voltak a tanyavilág kulturális gócpontjai. Az iskolahálózat kiépítése után mégis hazánk legmostohább vidéke maradt a tanyavilág. A felnőtt lakosság kulturális igényeinek kielégítését az iskolán kívül leginkább az olvasóköri

szolgálták. A hódmezővásárhelyi tanyákon felszabadulás előtt, nem hivatalos, de figyelembeveendő vélemények szerint 30-40, sőt 60 olvasóköri is működött. A még helyenként megtalálható olvasóköri helyiségek maradványai a tanyai lakosság kulturigényeinek legkézzelfoghatóbb bizonyítékai, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy ezeket a maguk erejéből tartották fenn. Az olvasóköri nemcsak könyvekkel látták el tagjaikat, hanem napilapokat és folyóiratokat is járattak, gyakran kocsmahelyiséggel is az épületben szatócsüzlettel is rendelkeztek.

A felszabadulás után nemcsak az olvasóköri, de az egyéb kulturális intézmények is nagy részben megszűntek. Nyoma sincs már a csengelei népháznak, ahol 30 tagú zenekar működött. Az itteni lakosság még mindig úgy emlékszik vissza a népházra, mint ahova szívesen jártak az emberek. Kulturális igényeik kielégítése mellett szakmai ismeretüket is gyarapíthatták a parasztok, hiszen általában népszerűek voltak a tanyavilágban a mezőgazdasági szaktanfolyamok.

Általános kulturhelyzet ma

A nagykiterjedési városok tanyavilágának községeit egyelőre abból a szempontból jelentős,

hogy ezek az első feltételei a tanyavilág későbbi és végleges felszámolásának. Kulturális, s ezen belül könyvtári téren azonban nem haladtunk sokat előre.

Elmondhatjuk, hogy a tanyákon ma már nincsenek olvasókörök és népházak, de még nincsenek elegendő számban kulturotthonok, könyvtárak.

Az iskolák a gyermekek oktatásán és néhány jól-rosszul sikerült Szabad Föld Téli Estén kívül egyebet eddig nem nyújtottak a tanyák népének.

A kulturális élet irányítása a pedagógusok kezében van, s ha e téren visszaesést tapasztalunk (pl. szegedi járásban), ez annak köszönhető, hogy a tanítókat a felszabadulás után gyakran cserélték. Nem tudtak gyökeret verni egy vidéken annyira, hogy azt otthonuknak érezték volna. Az esetleges áthelyezések várása közben nem lettek az iskola körül élő nép igazi tanítói.

De hol vannak azok a parasztok, akik a régi olvasókörökbe oly szívesen jártak? Egyszerre hátat fordítottak a tanyavilág csaknem kizárólagos kulturforrásának, a könyvnek? Már ismét jelentkeznek! A hódmezővásárhelyi régi olvasókörök tagjai megmozdultak, s kérvényekben - amelyeket 150 ember is aláírt -

Belsőszőrhátra, Kút völgypartra, Alsókopácsra és Mátyáshalomra kértek könyveket az "olvasókör" számára. Ezek az alig 3-4 hónapos tanyai könyvtárak már is a legforgalmasabbak közé tartoznak. A nagy erővel jelentkező igény azt bizonyítja, hogy a tanyákon a kulturát elsősorban a könyv jelenti, amelyet mindenáron el kell juttatnunk az alföldi parasztsághoz.

A megvizsgált járásokban általában - akis-kunfélegyházi járástól eltekintve - azt tapasztaltuk, hogy járási könyvtáraink igyekeztek könyvvel ellátni a tanyai lakosságot. A szegedi járási könyvtárhoz tartozó 56 letéti könyvtárból 8, a szentesi járási könyvtárnál 50-ből 16, Kiskunhalason 44-ből 13, Hódmezővásárhely külterületén 25-ből 11 letéti könyvtárat tanyán helyeztek el.

Leghelyesebben cselekedtek a kiskunhalasi és a szentesi járási könyvtárak, mert ezek tanyai könyvtáraikat főleg az iskolákban helyezték el. Felismerték azt, hogy az iskola összefogja a tanyai lakosságot, s innen a gyarekek, mint jó könyvkézbesítők, szüleiket is ellátják könyvvel.

QT
Az alábbi adatok beszédesen bizonyítják, hogy a tanya könyvellátásának legjárhatóbb útja az iskolákban elhelyezett könyvtár. Adatok 1954. június

hónapról:

A megvizsgált	könyvállomány átlagkötet	olvasók átlaga	könyvfor- galom átlaga
21 tanyaközpont könyvtára	356	110	153
58 tanyai iskola könyvtára	250	90	180
7 áll. gazdaság könyvtára	207	52	43
22 termelőszövetkezet könyvtára	230	24	22
5 gépállomás könyvtára	169	19	16

A tanyaközponti és tanyai iskolák olvasói-
nak és kölcsönzésének átlaga jónak mondható. Az ön-
álló falusi könyvtárakat nem számítva, az ország
3742 népkönyvtárának átlag 90 olvasója és 101 köl-
csönzése volt június hónapban, ennél jóval többet
kölcsönöztek tanyai könyvtáraink. Ahol a tanyai la-
kosság hozzájut a könyvhöz, szívesen olvas.

A jó kölcsönzési átlag mellett érdemes meg-
említeni, hogy a tanyavilág könyvállatása milyen

rossz a szegedi járásban. Itt minden 6,3 lakosra jut egy könyv, s a tanyán élő emberek 3,8 százaléka olvas csak. Egy olvasóra 4,1 könyv jut. Ha az egyes tanyai könyvtárak forgalma jó képet is mutat, az olvasók száma mégis kevés. A megvizsgált területek között kivétel a kiskunhalasi környék, ahol a jó könyvtártelepítés következtében 7000 lakosra 6 népkönyvtár jut, s ezek mindegyike iskolában kapott helyet. A pedagógus, vagy népművelési ügyvezető a könyvtáros, s igen szép forgalmat érnek el. Kiskunhalas-Sóstó tanyavilágában központi helyet foglal el az iskola. Az itt elhelyezett könyvtár könyvforgalma havi 4-500 kötet.

A jól működő tanyai könyvtárak mellett akadnak bezárt könyvtárak is. Szeged határában sokhelyt senki sem vállalja a könyvtár kezelését (pl. Ásotthalmon, Pusztamérgesen, Üllésen). Ennek oka abban is kereshető, hogy a szétszórt településen a könyvtár hatósugara nem nagy, ugyanakkor az összlakosság-hoz viszonyítva a norma szerint semmit, vagy csak minimális tiszteletdíjat kaphatnak a könyvtárosok. Pl. Balástyán norma szerint 8094 lakost számlálunk (ez Balástya összes lakosságának száma a tanyai lakókkal együtt), a valóságban pedig csak a sűrűbben lakott központi rész mintegy 650 lakosából kerülnek

ki a könyvtár olvasói. Csengelén 3846 lakosból a központban csak 280 él.

Az e téren kínálkozó egyetlen lehetőség, hogy a tanyaközpont környékén lévő iskolákban kisebb 50-60 kötetes fiókokat létesítsenek, s ezek könyvanyagát sirűbben cseréljék.

Ehhez a tanyaközpontok állományát kellene megerősíteni, részben a járási könyvtárak letéti anyagából, részben pedig a környékbeli tsz-ek és gépállomások állományából. Teljesen felesleges az, hogy termelőszövetkezetben és gépállomáson is legyen több száz kötetes könyvtár gyakran a falu népkönyvtárától 100-150 lépésnyire - amint az előbbi kimutatásból is látható - eléggé kihasználatlanul. Természetesen a tsz és a gépállomási könyvtárakat sem kell minden esetben megszüntetni, csak a feleslegüket helyesen elosztani.

Mit olvasnának szívesen tanyáink
lakosai?

Ha már segítő szándékunk az, hogy könyvet juttassunk tanyai parasztságunknak, nem árt beszélni arról, hogy mit szeretnének olvasni. Ezért több tanyai parasztot meg is kérdeztünk. A válasz csaknem egyöntetű volt. Jókai, Móricz, Mikszáth, Gárdonyi, Petőfi, Arany stb. Voltak, akik ezt ugy fogal-

mázták, hogy régi magyar könyveket kének. Ezek mellett jelentkezik az az igény is, hogy történelmi tárgyú könyveket és utleirásokat adjunk.

Meglepő volt, hogy az új magyar irodalmat nem kérik, s ez nem azért van, mert különösebb el-lenszenvvel viseltetnének iránta. Az új magyar iro-dalmat nem is ismerik. A mai élő írók közül Veres Péter és Szabó Pál nevét hallották már. Az általá-nosan ismert igények mellett azonban jelentkezik egy másik figyelemreméltó igény is. Mezőgazdasági könyveket kének. Kertészeti, szőlészeti, borászati, gyümölcsstermesztési könyvek kellenének. Barbala Pé-ter Balástyán elmesélte, hogy az idén fokozottabban psztító szőlő- és gyümölcsbetegségek ellen csaknem tehetetlenek voltak. Kerestek is olyan könyvet, a-melyből tanulhattak volna, de nem volt. Egy másik balástyai gazda, akinek néhány hold gyümölcsöse van, elmondta, hogy nem könyvtől tanulta kétségte-lenül komoly szakismeretét, de ha ilyen könyvekhez jutna, szívesen olvasná őket.

Nem kívánom hosszan sorolni az egyes embe-rek igényeit, mert azok nagyjában megegyeznek.

Kell a könyv a tanyán, s azoknak a megyei és járási könyvtáraknak, amelyek tanyás vidékekkel

rendelkeznek, kötelességük alaposan megvizsgálni az igényeket. Erőnköz mértén már most segíteni kell a tanyai iskolákon, s ezen keresztül a tanyai lakosságon.

A megyei és járási könyvtárak az egyes falvakban, vagy tanyaközpontokban működő népkönyvtárakat erősítsék meg úgy, hogy azok foglalkozzanak a környék tanyavilágában elhelyezett kis könyvtárakkal. Mindezt természetesen úgy kell megoldani, hogy a megye területén belül helyesebben kell a könyvtálmányt elosztani, s a nem működő, vagy gyengén működő könyvtárak anyagát egészen vagy részben a tanyavilágba irányítani.

Berza László: Tanyai könyvtárak helyzete. =A Könyvtáros, 1954. 10. sz. 21-24.p. /Részletek./

Szné

Huszonnégy esztendeje jártam utoljára Sárközben, s most, midőn újra meglátogatom ezt a nékem oly kedves tájat, mint hajdani könyvtáros, mindenkéltől a népkönyvtárak után érdeklődöm. Tájékozódásom helyénvalónak is bizonyult, mert Sárpilisen olyan élményben részesedtem, melyről beszámolni öröm és kötelesség.

A "Sár" előnevet Pilis ugyancsak megérdemli, a keréknyomok hegyláncként meredeznek az uttesten, mi is derekasan dagasztjuk a sarat, míg az iskolába érkezünk, hogy a népkönyvtárossal beszélgessünk. Itt fogad az első meglepetés. Visszaemlékezem a régi falusi iskolákra, bizony általában hideg-rideg hodályok, vagy vélhomályos lyukak voltak, s inkább menekülésre, mintsem maradásra ösztönözték a lelkeket. Itt azonban már az iskola folyosója is olyan, mint ha tökéletes izléssel berendezett családi otthonba lépnénk. A falak mentén muzeumba beillő butorok, fölöttük eredeti sárközi szöttesek, képek. Hasonló meleg kép fogad a tantermekben: világosság, tisztaság, csín, az ősi népművészet formái és színei, egy táj lelke. A "tanterem" itt valóban a gyerekek második otthona. A leánykák mindennemű noszogatás és lámpa-

láz nélkül egymásután felállnak, és éneklik a régi dalokat. Tiszták, barátságosak, fegyelmezettek, ám ezt a fegyelmet távolról sem a félelem szülte, hanem a helyes, emberséges nevelésnek az eredménye. Ám miért írom meg mindezt, holott a könyvtárügyről lenne szó? Nos, mint majd meglátjuk, ez a nagyszerű nevelő tevékenység, melyről ebben az iskolában lépten-nyomon meggyőződtem, a legszorosabb összefüggésben van a könyvtárüggyel.

A sárpilisi népkönyvtárat Mayer Ágota tanítónő vezeti, aki az iskolában nemcsak oktat, hanem új falusi társadalmat nevel, és magasabb fokon ezt a hivatást teljesíti a könyvtárban is. Kezdjük azon, hogy miként az iskolába minden tanköteles gyermek beiratkozik, úgy a 900 lelket számláló községben a könyvtár 240 beiratkozott olvasót tart számon, tehát minden családból tagja valaki a könyvtárnak. Az olvasók pedig nemcsak könyvért jönnek a könyvtárba, hanem igéért is. Ugyanis, míhelyst több olvasó összegyülekezik, a könyvtáros elővesz egy könyvet, és megkapó, gyors hatású részleteket olvas fel belőle, így azután az írókat egymásután népszerűvé teszi. Vörösmartyból felolvasta a "szép Ilonkát", és ezen az élményen keresztül az olvasók utnak indultak a teljes Vörösmarty felé. Kölcseyt hasonlóképpen kedveltette

meg. Midőn a Megyei Könyvtár megküldte a teljes Vörösmartyt, az igénylők nagy száma folytán sorsolás útján döntötték el, hogy ki kapja meg elsőnek. Ilyen sorsolás is van: szellemi célért és Sárpilisén!

A könyvtáros figyelemmel kíséri az egész falu szellemi fejlődését. Így rájött arra, hogy a legények úgy a tizenhetedik évtől a huszonharmadikig nem olvasnak, ellenben annál buzgóbban nyegléskednek, kulturális rendezvényeken zavart keltenek. Ezeket kívánja meghódítani, ugyanakkor a jelenség okait is kutatja, hogy megfelelő módon közelíthesen hozzájuk. Meghatva hallgatom a szavait ennek az igaz népművelőnek, aki eldögött, kicsi faluban, kezdetleges típusú könyvtár élén egész társadalmat hordoz szívében. Bizonyos vagyok afelől, hogy az ő iskolájából nem kerülnek ki nyegle nemzedékek.

Beszélgetésünk során megérkezik "Dédanyó", a könyvtár egyik legbuzgóbb olvasója, hetvenkét esztendőtlől számlál, de ma is szép szál asszony, meleg, barna, fiatalos tekintettel. Éppen szénás szekérről szállt le, s lép be a kulturába. Akadának a faluban, akik csufolják, hogy öregségére még mindig buzgón olvas, ő azonban mit sem törődik az ilyen szófia beszéddel. Mostanában Tersánszkyt olvassa, s mint mondja: "már belehelyezkedett a világába". Édesany-

ja is nagy könyvbárát volt. Ő figyelmeztette valamikor Móra Ferenc "Aranykoporsójá"-ra, erre a "nagyon szép könyvre". Dédanyó pedig megvette Móra művét az unokájának Karácsonyra. Találhatók tehát falu családok, melyek nemcsak a szöttes és a pártá motívumait adják át nemzedékről nemzedékre, hanem a korszerű műveltség igényét is.

A legmeglepőbb azonban most következik. Midőn faggatom Dédanyót, hogy kik a kedvenc írói, a legjobbak nevét hallom, és egyszerre csak Eötvös József "A falu jegyzője" című regényét is megemlíti. Nincs meg ugyan a sárpilisi népkönyvtárban, de a Megyei Könyvtár megküldötte. Dédanyó pedig a legnagyobb tetszéssel olvasta. Annál jobban esik ezt hallanom, mert nemrégiben egyik folyóiratunkban mai magyar író olyasmit kockóztatott meg, hogy Eötvös József nem tudott írni. Kérdést intézek ilyen irányban Dédanyóhoz:

- Eötvös József nyelvét nem találta nehézkesnek?

Dédanyó szeliden, de határozottan megrázza a fejét:

- Nem idegen nékem a szólása. Gyerekkoromban ilyen szólást hallottam még. Hogyne melegednék át

ilyesmitől a szívünk! S arra gondolunk, hogy ifjú íróink sokat tanulhatnak erre és arra az országban, példának okáért: Sárpilistől is.

A könyvtárügy intézőinek pedig különleges figyelmébe ajánlom a sárpilisi könyvtárat. Vannak ugyanis a falusi könyvtáraknak általános problémái, melyek azonban itt, Tolna megyében egyhamar megoldást nyernek. Eddig évi 250 000 forint jutott a falusi könyvtárakra, ám 1959-ben ez az összeg már 1 000 000 forintra emelkedik. A falusi könyvtárosok személyi járandóságának a levonása után mintegy 150 000 forint jutott a falusi könyvtárfejlesztésre, 1959-ben pedig már 850 000 forint. A falusi könyvtárak lassanként önálló helyiséget kapnak, télen fűthetnek majd, olvasóhelyet is létesíthetnek, ha máshol nem, hát a könyvtárszoba egyik barátságossá varázsolt sarkában. Akkora fedezetük is lesz, hogy a legfontosabb új könyveket megvásárolhatják. Egy nagyon lényeges kérdés azonban még megoldásra vár: a törzsanyag problémája.

Nem egy falusi könyvtárból hiányzik a teljes Csokonai, Vörösmarty, Ady, József Attila, sőt olykor Petőfi összes műve is - hogy csak néhány döntő fon-

tosságu nevet említsek. S ha Jókai, Mikszáth és Móricz több regényét meg is találjuk, de Eötvös Józsefet hiába keressük. Tolnai Lajos sem igen jutott el még a falvakba, holott regényeinek társadalmat formáló szerepe vitathatatlan, írói világába pedig a falusi nép egyszerre beléhelyezkednék. Igaz, 1959-ben lesz a népkönyvtáraknak fedezetük könyvek vásárlására, de távolról sem annyi, hogy a legfontosabb új könyvek megszerzése mellett belátható időn belül klasszikusainkból megfelelő törzsanyagot gyűjthesenek. Tudtommal illetékesek már behatóan foglalkoznak ezzel a kérdéssel, ezért csupán arra mutatok rá, hogy megoldása mindennemű áldozatot megérdemel. A törzsanyag megválogatásánál pedig helyénvaló lenne meghallgatni olyanokat, akik falusi népünk igényeire nézve közvetlen tapasztalatokkal rendelkeznek. Mert például: a sárpilisi könyvtár arról panaszkodik, hogy nincsen elegendő verseskönyve, holott egyre többen igénylik a jó verset. A magyar olvasó az elmúlt évtizedben nagyot haladt, még faluhelyen is, és mai, immár fejlettebb és megnövekedett igényeit kell tekintetbe vennünk. Mint volt könyvtáros, tisztában vagyok azzal, hogy a törzsanyag-kérdés megoldása súlyos áldozatokat jelent. Mégis meg kell találnunk a módot ahhoz, hogy a sárpilisi könyvtár és a hozzá hasonlóak igényeit soron kívül kielégítsük.

Sokféle eszme vetődött fel és valósult meg a népkönyvtárosok továbbképzése terén. Ám a legjobb tanítómester a példa! Nem ártana a népkönyvtárosokat mennél süröbben tanulmányuttra küldeni a sárpilisi könyvtárba. Megfigyelhetnék, hogy Mayer Ágota miként nevel nemcsak az iskolában, hanem a könyvtárban is. A látogatók bizonyosan elsajátítanák a jó könyvtáros magatartását. Ugy járnának, miként magam, aki örömmel és jóreménnyel hagytam el Sárpilist ezen a különben szomorkás téli estén.

1958. december hó 12-én.

Féja Géza: A sárpilisi népkönyvtárban. = A könyvtáros. 1959. 2. sz. 140-141. p.

Szné

X/6

TÓTH ÁRPÁD

Községi könyvtárak a tanácsi
tulajdonbavétel után

I.

A könyvtárak átadása a helyi tanácsoknak alapvető változást hozott a községi könyvtárak munkájában. Közvetlenül az átadás megkezdése után jelentek meg a művelődéspolitikai irányelvek, amelyek a helyi párt- és tanácsszervek figyelmét a kulturális feladatokra irányították. A tanácsok vezetői világosan látták, hogy a községi könyvtár tanácsi tulajdonba vétele az irányelvek megvalósításának egyik fontos eszköze.

A községi könyvtárak átadásában előljáró Tolna, Komárom és Fejér megye után ma már az egész ország területén folyamatosan halad előre az átadás. Zalában és Vas megyében ugyan csak 1962-re valósítható meg az átszervezéshez szükséges költségvetési hitel emelés, mégis saját erőből már e megyék is több községi könyvtárat helyi kezelésbe adtak, illetve adnak át a közeljövőben. A három kezdeményező megyében az átadás lényegében befejeződött. Nagyobb nehézségek csak azokban a megyékben adódtak, amelyekben nagyon sok az ezer lakos alatti kisközség. E községekben ugyanis nehezen tudják megteremteni a tanácsi tulajdonba adott könyvtárak megfelelő mű-

ködési feltételeit, az önálló könyvtári helyiséget, a szükséges berendezést.

Az átadott községi könyvtárakban az évi gyarodás 10-15 kötetről 60-100 kötetre emelkedett, sőt egyes könyvtárakban eléri az évi 200 kötetet is. Ma már háromszor annyi községi könyvtár van önálló helyiségben, mint amennyi 1957-ben volt.

A könyvtárak helyi erőforrásból történő támogatása ugrásszerűen megnőtt. A községi tanácsok sajátjuknak érzik a könyvtárat, ezért munkájukhoz jelentős támogatást adnak. Több száz községben épített a tanács önálló könyvtárhelyiséget, vagy tekintélyes anyagi áldozattal megfelelő helyiséget alakított át a könyvtár részére. Az ilyen építkezésekhez - elsősorban társadalmi munka szervezésével - a Hazafias Népfront helyi szervei is nagy segítséget nyújtanak. (Ld. Békés György cikkét Az ecsedi népkönyvtár - népfrontklub megnyitásáról A Könyvtáros 1961. januári számában.)

Rendkívül hibás szemlélet volna azonban a tanácsi tulajdonbaadás eredményeit csupán az anyagi megerősödésre leszűkíteni. Az átadás a könyvtárak tartalmi munkájában is új lehetőségeket teremt. A községi tanácsok tulajdonába kerülő könyvtárak alkalmassá válnak arra, hogy magasabb színvonalon,

differenciáltabban szolgálják a helyi igényeket, szerves részévé váljanak az adott község egységes művelődési munkájának.

• • •

Az elmondottak természetesen a könyvtárak módszertani munkájának alapos megjavítását követelik. Olyan, elvileg megalapozott módszertani munkára van szükség, mely minden tekintetben figyelembe veszi a helyi sajátosságokat, helyi igényeket. Különösen az állománygyarapítási és propaganda kérdések alapos elemzésére van szükség, hogy a vizsgálatok alapján a beszerzés, az olvasószolgálat fejlettebb formáit, módszereit alakíthassuk ki.

A könyvtárak - a községi könyvtárak is - a jövőben csak akkor felelhetnek meg feladataiknak, ha munkájukat az eddiginél sokkal szélesebb társadalmi segítséggel oldják meg. Az olvasók segítsége olyan erőforrás, melyet könyvtárosaink nagyrésze még nem használ ki megfelelően.

Végül meg kell jegyeznünk azt, hogy bár a községek egységes művelődésügyének kialakítása erőteljesen halad előre, az egyes községekben nem egyformán biztosítottak feltételei, s ezért a megvalósításhoz bizonyos időre van szükség. A községek egy-

séges népművelő tevékenysége is csak fokozatosan erősödik meg. Ez olyan tényező, mellyel az egyes községek könyvtári munkájának kialakításában még néhány évig számolnunk kell.

Tóth Árpád: Községi könyvtárak a tanácsi tulajdonbavétel után. = A Könyvtáros, 1961. 2. sz. 78-80. p. /Részletek./

Szné

WATSA'NYI SA'NDOR

Uj kiemelt községi könyvtárak - uj gondok

1963 januárjától az 5000 lélekszámon felüli községekben főhivatásu könyvtárosok váltották fel az eddigi tiszteletdíjasokat. Ez az intézkedés főleg a nagyközséges megyékben hozott lényeges változást: Pest megyében például 19 új könyvtáros lépett munkába, szinte új könyvtárosi nemzedék.

Egy esztendő - melynek nagy részét szervezési és építkezési gondok töltötték ki - kevés arra, hogy e könyvtárak egy könyvtártípus jellegzetes képviselőivé váljanak, arra azonban elég, hogy a kialakulás problémáit és buktatóit, jó és rossz tapasztalatait számba vegyük.

§ "Munkavállalókból"- könyvtárosok

Egy éve nagyszámu munkavállaló állt a kölcsönzőpult mellé. A jelentkezőkkel való beszélgetések során általában a köztudatban még mindig megmaradt torz képpel találkoztunk a meleg könyvtárszobában olvasgató, kölcsönözgető könyvtárosról. Ritkább, de nem egyedülálló volt egy másik véglet, mely a könyvtári munka mozgalmi jellegét a szakmai tudás lebecsülésével vélte leghatásosabban bizonygatni. Hogyan lett, s lett-e egyáltalában e munkavállalókból könyvtáros? - ezt tartjuk az egyik legfontosabb

kérdésnek.

A jelentkezők kiválasztására több helyen - pl. a nagykátai járásban - nyilvános pályázatot hirdettek, s a jelentkezőkkel személyesen is megismerkedtek a községi tanács, a járási művelődési osztály és a járási könyvtár vezetői. Ezt a módszert a jövőben jó lenne általánossá, kötelezővé tenni. Ha sajátos nehézségek miatt egyelőre nem is léphetünk fel olyan igényekkel, mint pl. a jövőendő pedagógusok kiválasztásánál, gyökeresen kellene szakítani a több helyen tapasztalt teljes igénytelenséggel. (Egy Pest megyei községben kizárólag családi szempontok alapján nevezték ki a könyvtárost, egy másik helyen pedig a sportszervezésben szerzett érdemei miatt. Az így kiválasztottak a követelmények láttán később maguk hagyták ott munkahelyüket - de milyen munka- és időpazarlást, tekintélyrombolást követelt még mindez! Végletes, de nem egyedülálló példák.)

A szakmai tudás alapjait némi insskodás a járási könyvtárban s az egyhetes bentlakásos tanfolyam úgy-ahogy megadja, a hivatástudat kialakítása már nehezebb. A jelentkezőket szakképzettség nélkül alkalmazták - hogyan becsüljék meg azt a munkakört, melyet (látszólag!) szakképzettség nélkül is el lehet látni? Más könyvtárosok jó munkája felkelthetné

felelősségérzetüket, a községben azonban nem talál-
nak a sajátjukhoz hasonló könyvtárat, tehát nem lát-
nak serkentő példát sem. Az instruktorok mégoly sü-
rü látogatásai sem pótolhatják a könyvtárosi közös-
ség tudatformáló hatását. A középfoku könyvtároskép-
ző tanfolyamon való részvétel sokat jelent - többen
elmondták, hogy itt jöttek a könyvtári munka izé-
re, sokrétűségére, arra, hogy tulajdonképpen mire
vállalkoztak -, ez azonban magában még mindig nem
elég. Ilyen megfontolások alapján vezettük be a ceg-
lédi járásban a "főhivatású könyvtárosok napját".
A havonta más-más könyvtárban megtartott találkozó
alkalmas egymás munkájának megismerésére (mindig
megvitatjuk a résztvevők munkájának egy-egy terüle-
tét), az olvasmányokról történő beszámolók, viták
alkalmasak az irodalmi izlés, a közös irodalomszem-
lélet kikovácsolására, a szemináriumszerű foglalko-
zás pedig a középfoku tanfolyam anyagából a közös
tanulás előnyeit biztosítja. A találkozók lényege
a tapasztalatcserén, irodalmi és szakmai képzésen
felül olyan szellem kialakítása, melyben az előrébb-
járók nemcsak tapasztalataikat, de hivatásuk iránti
lelkességüket is átadják a többieknek. Ennek szük-
ségességét azoknak a könyvtárosoknak negatív példá-
ja is igazolja, akik egy év elteltével sem láttak még

más községi könyvtárat, ezért nem tudják megítélni azt sem, miben jó és miben gyenge az ő könyvtáruk.

A jelentkezők többsége nemrég érettségizett lány, fiatalasszony volt. Egy részük - tagadhatatlan - ma sem lát mást a könyvtári munkában, mint kényelmes kenyérkeresetet. Ismét kísérthetne a lelkes tiszteletdíjasokkal való összevetés, de talán a fenti tapasztalatok meggyőzőek: közönnyel és érdektelenséggel ott találkozunk, ahol a kiválasztásnál is közönnyel és hamis érdekekkel találkoztunk, ahol a rátermettség szempontját mellőzték, s ahol a járási könyvtárak nem tudtak a szakismereteken felül igazi könyvtárosi szellemet is átsugározni új munkatársaikba. Általános és súlyos gondunk viszont, hogy általában előképzettség nélkülieket vagyunk kénytelenek munkábaállítani. Elképzelhető volna, hogy a függetlenítést néhány éves félfüggetlenítés előzné meg, próba- és tanulói idő gyanánt.

Mit tükröz e könyvtárak munkája? A statisztikai adatok szerint a Pest megyei könyvtárakban 1962 első felében az olvasók száma 21,2%-kal, a kölcsönzések száma 37,5%-kal nőtt. Felszínes képet kapnánk azonban, ha csak ezekből az adatokból vonnánk le következtetéseket. A növekedés kevés, ha e könyvtárakra fordított erőt nézzük, ám megnyugtató, ha fi-

gyelembe vesszük, hogy a legnagyobb erőfeszítéseket még a keretek kialakítására kellett fordítani. Ez fontosabb is a pillanatnyi eredményeknél. A már régebben főhivatású dolgozóval rendelkező községi könyvtárak is ezt az utat tették meg, s ma már másfélezer körül számlálhatják olvasóikat. (Pl. Abony, Pilisvörösvár.) Az eltelt év sikerének megítélésénél abból kell kiindulni: sikerült-e elég szilárdra rakni az alapokat, melyekre a jövő könyvtára épülhet?

A helyiségkérdés

Minden kiemelt könyvtár önálló helyiségben működik, a vizsgált 19 új könyvtár közül azonban csak az örkényi alapterülete megfelelő (90 m^2), a többi átlagosan 33 m^2 . (Sallai István Merre tart a községi könyvtár c. cikkében, amely A Könyvtáros 1961. évi 8. számában jelent meg, így ír: "A helyiségigény szerény hozzávetőleges normái... 5-8000 lakosig... $80-100 \text{ m}^2$." Kellner Béla és Lipták Pál beszámolójában pedig ezt olvassuk a skandináv könyvtárakról: "A legkisebb községi, vagy fiókkönyvtár alapterülete is $200-300 \text{ m}^2$ -en felül van.") Régi kiemelt könyvtáraink egyik-másikában sem jobb a helyzet. Vecsésen most vette el a művelődési ház a könyvtár egyik helyiségét, amelyet eddig a könyvtár "bérelt". Igaz, hogy a község nyugdíjasai most kényel-

mes körülmények között kártyázhatnak esténként, viszont a 16 000 lakosu község olvasóit egy 15 m² alapterületű szobába zsufolták be. Érden 23 000 lakos részére 30 négyzetméternyi könyvtár áll rendelkezésre. Máshol a most épülő művelődési házakba terveztek eleve szűk könyvtárhelyiséget, és látszat szerint nem is követtek el hibát, hiszen az érvényben levő tippusterv megoldása sem jobb.

A könyvtárak elhelyezésével tehát egy pillanattig sem lehetünk elégedettek, mégis látnunk kell, hogy a jelenlegi helyzet is előbbrelépés az eddigiekhez képest, s ez az előbbrelépés több községben éppen annak a tekintélynek köszönhető, amit a függetlenítés adott a könyvtárnak. (Példaként a monori járásban tanácsi kezdeményezésre, társadalmi erővel épülő könyvtárakra utalhatunk.) Igazi nagy hiba ott van, ahol a jelenlegi megoldást kielégítőnek tekintik, s nem keresik a továbblépést.

A kiemelt könyvtárak általában új, izléses butorzatot kaptak, s a berendezés mindenütt lehetővé tette a szabadpolcos kölcsönzés bevezetését. Sajnos a központilag szállított butorokkal együtt nem lehetett a jóízlést is központilag szállítani: némely könyvtár a legsivárabb irodai hangulatot árasztja. Ezek azonban csak kivételek: a többség szívesen ten-

né barátságossá azt a helyiséget, ahol napi 8 órán át tartózkodik. Ez sokszor azért nem sikerül, mert még egyáltalán nem láttak szépen berendezett községi könyvtárat.

A könyvtár helye a község életében

A könyvtárak és a község más intézményeinek kapcsolatát figyelve azt tapasztaltuk, hogy a kapcsolatok külső formái kialakultak, ezt a formát azonban a legtöbben még nem tudják helyes tartalommal megtölteni. Például: az új könyvtárosok fele rendszeresen kijár a termelőszövetkezetekbe, ahol egy részük személyesen, más részük fiókkönyvtárosa útján kölcsönzést is folytat. A könyvtár és a termelőszövetkezetek közti állandó kapcsolat tehát formailag kiépült, ami fontos eredmény, de még távolról sem jelenti azt, hogy a könyvtáros ismeri a község gazdasági viszonyait és terveit, ennek szakirodalmát, s aktív irányítója e szakirodalom olvastatásának. A könyvtárosnak a művelődési otthon igazgatójával való általánosan jó kapcsolata és a művelődési ház rendezvényein való sűrű szereplése még nem jelenti azt, hogy a két intézmény között már tartalmas kapcsolat alakult ki, hogy a könyvtár a klubszerű helybenolvasás megteremtésével elfoglalta sajátos helyét a község művelődésügyében. A további példák felsorakoztatása helyett

összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy e könyvtárosok napi 8 órás munkaideje máris lehetővé tette a kapcsolatok olyan széleskörű kiépítését, melyre a legjobb társadalmi-munkás könyvtárosok is - más időbeli lekööttségük miatt - alig-alig voltak képesek. Ha tehát a formális kapcsolatok nem telítődtek meg tartalommal, nem a függetlenítésben kell a hibát keresnünk.

OT A munkaidő beosztása

A községi könyvtárak jó munkájának egyik kulcskérdése a munkaidő jó beosztása és kihasználása. Hogy valami alapunk legyen ezen a nehezen felmérhető és ellenőrizhető területen, megvizsgáltuk négy régi, jól működő könyvtár időbeosztását. Az adatok összesítése után a következő kép alakult ki: A heti 24-28 óra kölcsönzést ezeken a helyeken kitölti az 1100-1400 olvasóval való foglalkozás, a könyvek visszasorolása stb. A fentmaradó heti 20 óra felhasználása:

Szerzeményezés és feldolgozó munka	3 óra
Állományfeltárás (katalógusszerkesztés)	3 óra
Adminisztráció (statisztika, levelezés stb.)		6 óra
Olvasótoborzás (propagandamunka; rendezvények, kapcsolatok)	3 óra
Fiókkönyvtárakkal való foglalkozás	1 óra
Értekezletek, tanulmányi konferenciák, hivatalos látogatók	4 óra
		<u>20 óra</u>

Bár régi, jól működő könyvtárakat vettünk alapul (Abony, Pilisvörösvár stb.), a képet - leszámítva bizonyos szükségszerű pontatlanságot - reálisnak érezzük, de nem ideálisnak. Első pillanatra is szemet szur az adminisztráció túlburjánzása (ennek zömét a kölcsönzési statisztika elkészítése tölti ki) és a propagandára fordított idő szűkössége. És hol van még az egyes olvasórétegekkel való speciális foglalkozás, a tájékoztatás, a figyelőszolgálat alapjainak megszervezése! A helyzetet két dolog segítené: egyrészt az ügyvitel gyökeres egyszerűsítése, másrészt megváltoztatása a jelenlegi fonák helyzetnek, hogy ti. az 5400 lakosu Tápiószecső ellátását és a 23 000 lakosu Érd ellátását egyaránt napi 8 órában kívánjuk megoldani.

Még egy személyi probléma: meg kellene oldani a könyvtárosok helyettesítésének kérdését is. Mit szólnánk hozzá, ha egy falusi élelmiszerbolt két hétre bezárna, mert a boltos szabadságra ment? De azt természetesnek találjuk, hogy az olvasók különféle értekezletek, tanulmányi konferenciák miatt lépten-nyomon zárt könyvtárajtókra találnak. Más intézményekhez hasonlóan állandó helyettes alkalmazásával könnyen meg lehetne oldani ezt a kérdést.

Hogyan gazdálkodnak idejünkkel az új könyvtá-

rosok? 12 könyvtárban végzett időszámvetés alapján a következő átlagos munkahetet kaptuk:

.....	
Nyitvatartási idő	26 óra
Szerzeményezés és feldolgozó munka	3 óra
Katalógusszerkesztés	1 1/2 óra
Adminisztráció (statisztika, levelezés stb.)	7 óra
Olvasótoborzás (propagandamunka, rendezvények, kapcsolatok)	2 1/2 óra
Fiókkönyvtárakkal való foglalkozás	1 óra
Értekezletek, tanulmányi konferenciák, hivatalos látogatók, önképzés	6 óra
	<hr/>
	47 óra

Itt tehát még rosszabb az arány. Az adminisztráció még több időt vesz igénybe, mint a nagyobb gyakorlattal rendelkező régiéknél, viszont az olvasótoborzásra még kevesebb idő maradt. A katalógusépitésre fordított idő sem megnyugtató, ha figyelembe vesszük az elmaradásból származó feladatokat.

E könyvtárakban az átlagos olvasói létszám alig emelkedik a 600 fölé, az ügyviteli munkák oroszlánrésze tehát a kölcsönzési időben elvégezhető lenne. Arra gyanakodtunk, hogy sokhelyt rosszul gazdálkodnak az idővel. Gyanunkat megerősíti, hogy éppen azokban a könyvtárakban szorul háttérbe a propagandamunka, ahol a forgalom azt lehetővé tenné,

sőt megkövetelné. Az egyes községeket vizsgálva még nagyobb aránytalanságokat találunk. Tápiószecsőn pl. a könyvtáros heti 4-5 órát fordít arra, hogy a könyveket a raktári jelzet papircsikjával lássa el, ugyanakkor a propagandamunka teljes hiányára mutat, hogy november elején még csak 305 olvasója volt, a 19 vizsgált könyvtár közül a legkevesebb. Ezzel szemben Albertirsán a könyvtáros hallatlan erőfeszítéseket tesz az olvasótábor kiszélesítéséért, ugyanakkor nem fordít kellő időt a katalógus alapjainak megteremtésére. Általában a munkaidővel való tervszerűbb, szigorubb gazdálkodásra lenne szükség, esetenként nagyobb munkafegyelemre, mert jelenleg az idő sok helyen szétfolyik, a percek, órák elgurulnak. Jó időbeosztás mellett már az első év végére készen lehetne a katalógus, pontos rendben a csoportos leltárkönyv, az állomány és a kölcsönzési nyilvántartás, s a következő években jóval több idő szabadulna föl az olvasószolgálati munkák kiterjesztésére: igényfelmérésre, igénykeltésre és tájékoztatásra.

Összefoglalásul

Az új könyvtárak egyesztendő fejlődése szerintem még jobban megerősíti azt a nézetet, hogy a kemelt községi könyvtár mint szervezeti forma sok és gazdag lehetőséget rejt magában, de önmagában nem

biztosítja a munka tényleges elvégzését. Nem biztosítaná ezt - az egyébként nagyon várt és nagyon hiányzó - működési szabályzat megjelenése sem. A kiemelt községi könyvtár irányítása a járási és megyei könyvtárak módszertani munkájának nagy próbaköve. Ha nem tudunk eléggé differenciált feladatokat adni, a nagyközségek könyvtárosai fuldokolni fognak a tennivalókban, míg a kisebb községekben elposványosodik a munka. Ha nem tudunk állandóan új feladatokat adni, a falusi könyvtárosok pedig nem tudnak vagy nem akarnak maguknak ilyeneket találni, szükségszerűen elkövetkezik a bürokratikus betokosodás. Az igénytelenség, a közöny az a kígyó, mely e fiatal könyvtáraknak, e gyermek-Herkuleseknek már bölcsőjükben is legnagyobb ellensége.

Katsányi Sándor: Új kiemelt községi könyvtárak - új gondok. = Könyvtáros, 1964. 2. sz. 64-67.p.

Szné

NÉMETH KÁROLY

Egy falu - egy könyvtár

XX/8

Falum, Vácbotyán 815 lakosával a váci járás kis községei közé tartozik. Termelőszövetkezeti község, amelyre erősen hat a főváros, sok a bejáró dolgozó. A felszabadulás óta a község arculata erősen megváltozott. Megváltozott az emberek gondolkozásmódja és kulturális igénye is.

A művelődési otthon is a felszabadulás után létesült. Természetes, hogy a könyvtárat ott helyezték el. A járási könyvtár kihelyezett állománya két éve a községi tanács tulajdonába került. Mind többen keresték fel a könyvtárat, melynek könyvállománya eleinte kevés volt, de örömdetesesen gyarapodott a tanács, a termelőszövetkezet jóindulatu támogatásával. Ma már több a könyv, mint ahány lakosa van a községnek.

Az olvasómozgalom megindulásával természetesen elsősorban a fiatalságot, az ifjúságot szoktattuk rá a rendszeres könyvolvasásra. Meggyőződöttünk arról, hogy a fiatalok által kivett és hazavitt könyveket az idősebbek is szivesen olvasgatják. Majd mind több és több felnőtt olvasó kereste fel a könyvtárat, mely már nehezen tudta kielégíteni az igényeket. Az iskola ifjúsági könyvtárának ugyan szépszámu és vá-

lasztékos könyvállománya volt, de csak a tanulóifjúságnak állt rendelkezésére. (Természetesen a tanulók által hazavitt könyveket a szülők és hozzátartozóik is elolvasták.)

Ezért kezdtünk foglalkozni azzal a gondolat-
tal, hogy lehetne a nagy látogatottságnak örvendő köz-
ségi könyvtár állományát szaporítani, s a keresett
és kedvelt könyveket mindenki számára hozzáférhető-
vé tenni? Tekintettel arra, hogy az iskolások is
szorgalmas olvasói a községi könyvtárnak, arra gondol-
tunk, hogy célszerű lenne, ha az iskolai ifjúsági
könyvtár átkerülne a községi könyvtárba. Így minden
olvasó számára hozzáférhetővé válna a sok jó könyv.
A járási tanács vb. művelődésügyi osztályának veze-
tője megértéssel fogadta javaslatunkat. Kiválogattuk
hát az iskolai könyvtárból az ifjúsági szépirodalmi,
ismeretterjesztő műveket és a "Szülők Könyvtára" so-
rozat egy részét, pontosan 194 kötetet. Külön könyv-
tári leltári lapon leltárba vettük azokat a könyve-
ket, melyek letétként átkerültek a községi könyvtár-
ba. (Tulajdonjogilag az iskolánál maradtak.) Könyvtár-
unk köteteinek száma így 846-ról 1040-re gyarapodott.
Az átkerült könyveket nagyon keresik és olvassák.

A tapasztalat azt igazolja, hogy szerencsés
megoldást találtunk. Az iskolától letétként átvett

könyvek a könyvtárban minden olvasó számára rendelkezésre állnak. Az egyre növekvő olvasótábor igényét ki tudjuk elégíteni, és az átvitt könyvek iránt nagy az olvasók érdeklődése, nemcsak az ifjuság, hanem a felnőttek körében is. Így kettős célkitűzést valósítottunk meg: jó könyvekkel, nagyobb állománnyal állunk az olvasók rendelkezésére, és a jó könyvek nem a szekrényben állnak, hanem az olvasók kezébe kerültek.

Németh Károly: Egy falu - egy könyvtár. =Könyvtáros,
1964. 4. sz. 208.p.

Szné

Első tapasztalatok a művelődési autóról

Az első művelődési autót 1958. december 20-án a Csongrád megyei Könyvtárnak - egyik legnagyobb tanyavilággal rendelkező megyénk megyei könyvtárának - adta át a Művelődésügyi Minisztérium. A kocsi, amely 550 kötet könyvvel, hangos keskenyfilmvetítő berendezéssel, magnetofonnal és saját áramfejlesztővel van felszerelve, 1959. január 6-án indult el első útjára. A megye mintegy harminc tanyaközpontját öthetenként látja majd el alapvető művelődési szolgáltatásaival: könyvvel, filmmel, zenével, ismeretterjesztő előadásokkal stb. A tanyai lakosok eddig mindezt nélkülözték.

A művelődési autó az első napon két olyan tanyaközpontra látogatott el, ahol csak röviddel előbb hirdették ki érkezését. Az egyik helyen Balástya-Alsógajgonyán pl. 135-en vettek részt a filmvetítésen. Zsúfolásig megtelt az iskola tanterme, a felnőttek és a gyerekek kb. egyenlő arányban jelentek meg. Számukra három filmet vetítettek: egy természetrajzit, melynek címe "Mesél a Bükk", egy Hunyadi Jánosról szóló történelmi filmet és az Állami Népi Együttes színes, "Cigánytánc"-át.

A filmvetítést kölcsönzés követte. Rövid percek alatt 35-en iratkoztak be a könyvtárba és mintegy 100 kötet könyvet kölcsönöztek: szépirodalmat, ismeretterjesztő műveket és meséskönyvet egyaránt.

A művelődési autó havonként néhány napon a falusi népkönyvtárak állományának cseréjét, vagy állományuk kiegészítését fogja lebonyolítani, tehát ezt az eddig -részben a szállító eszköz hiánya miatt - nehézkesen végzett feladatot is ellátja, valamint megkönnyíti a Megyei Könyvtár módszertani és ellenőrző munkáját.

Elindult útjára az első művelődési autó és ennek a kezdeményezésnek folytatása is lesz. A Művelődésügyi Minisztérium Közművelődési Főosztálya két éven belül minden megyében üzembe kíván helyezni egy-egy ilyen, valóságos "mozgó művelődési ottpont". Természetesen, a hat legnagyobb tanyavilággal rendelkező megyénk kapja a következő gépkocsikat.

A tanyavilág művelődésügyi gondjainak a korszerű technika felhasználásával való megoldása sem jelenti még elképzeléseink végleges megvalósítását. Ezzel csak azt a hosszabb fejlődési időszakot hidaltuk át, amely végülis az állandó jellegű tanyai mű-

velődési központok kialakulásáig szükségszerűen még
eltelik. Addig azonban ez a megoldás megteremtheti
a tanyai ember számára is az indulási alapot, hogy
elérhesse azt a magasabb művelődési szintet, mely
a szorosabb települési formák közt élőknek már ele-
ve megadatott.

Petrovay István: Első tapasztalatok a művelődési
autórol. = A könyvtáros, 1959. 3. sz. 173. p.

Szné

X/10

BALATONA JENŐ

A BALATONMENTI ÜDÜLŐK KÖNYVTÁRAIBAN

A Somogy Megyei Könyvtár vezetőjével, dr. Kerékbes Andrással indultunk el a balatonmenti üdülők könyvtárainak meglátogatására. Amíg a vonat Balatonboglár felé visz, a jó munkájáért kitüntetett kartársunk, aki a somogymegyei üdülőhelyek könyvtárainak patronálását is végzi, megismertet a megvizsgálandó probléma tavalyi helyzetével. Elmondja, hogy a könyvtárkérdés az üdülőhelyeken tavaly még korántsem volt megoldva. A legnagyobb nehézség a folyton változó könyvtárak, a szakadatlan személycsere volt, amin segíteni igen nehéz, részben a kisebb üdülőknél megoldhatatlan feladat. Persze maga az a tény, hogy ilyen problémákról beszélhetünk, a múlthoz képest felmérhetetlen haladást jelent, mert hol volt akkor rendszeres dolgozó-üdültetés és kinek jutott eszébe üdülőhelyi könyvtár? Amint a szárbaszökött vetések úde zöldjére nézünk, szinte egyszerre jut mindkettőnknek eszébe Csonkai verse az első somogyi iskoláról. Vajjon mit érezne a költő ma és hogyan köszöntené azokat, akiknek már ilyen problémái lehetnek. Nem írná le többé, hogy "rám jaidult a Balaton", hanem boldogan látná legmerészebb álmai beteljesedését.

Utunk állomásai Balatonboglár, Balatonlelle és Balatonföldvár néhány üdülőhelyi könyvtára volt. Az első helyen egy nagyobb üdülőt, a MÁVAG-ét és egy kisebbet, a Kábel- és Sodronygyár üdülőjét látogattuk meg és néztük meg könyvtári munkájukat. Az előbbi helyen, a balatonboglári MÁVAG-üdülőkben Pálinkás István kulturfelelős fogad, aki megmutatja a 173 könyvből álló könyvtárat. Az üdülőnek 108 férőhelye van.

A könyvtár, sajnos, még nincs leltározva. A régi jegyzékben, összefüzetlen papirokon feltüntetett könyvek egyrésze hiányzik. Ezek a könyvek nyomtalanul eltűntek. Első tanácsunk, hogy a könyvtáros készítsen leltárt és azonkívül pontos jegyzéket a szerzők szerint abc-sorrendben és ezt lehetőleg több példányban függessze ki a társalgóban, ebédlőben, stb., hogy ilyen módon mindenki jókor, még üdülése eljén, tudomást szerezzen a könyvtár létezéséről. Akkor a beutaltaknak több mint fele olvasni fog. Kis könyvkiállítást is csináljon az ünnepi rendezvények alkalmával a könyvtáros és ott a helyszínen mindjárt tartson könyvkölcsönzést is. Néhány ügyes mondatban a fontosabb könyvek tartalmát összefoglaló feliratos táblákat is készíthet majd. S azt az elvtársat, aki naponta elolvas egy-egy könyvet, megnyerheti segítő aktivának.

A Kábel- és Sodronygyár üdülőjében 39 férőhely van az üzemtől kapott 53 könyvet tartalmazó könyvtárral. Új könyveket kért sürgősen a SZOT-kirendeltségtől a gondnok, aki itt a könyvtárosi teendőket is ellátja. /Még nem kapott./ Lelkesen végzi a feladatát kiskörében, megkérjük arra, hogy ne csak egymás után írja a füzetbe a kölcsönzőket, hanem az egyes művek szerint is próbálja vezetni a kölcsönzést, mert akkor lehet csak az egyes műfajok: politikai, szépirodalmi, stb. művek olvasottságáról a szükséges tapasztalatok birtokába jutni. Végignézzük a kölcsönzést, amelyet minden nap az ebédet követő órában tart meg a könyvtáros. Már ebéd alatt mindig bejelenti: "Ebéd után menjünk a könyvtárba, könyvkölcsönzés lesz."

Innen gyalog mentünk a balatonlellel SZOT üdülőbe, ebbe a mintaszerűen épült kert közepette fekvő gyönyörű, hatalmas épületbe, ahol Szidon Béla F.V.V. -villamoskecsivezető a kulturfelelős. Itt rendkívül esztétikus környezetben, szép olvasóteremben 216 férőhelyre 473 könyvet találtunk. Utoljára februárban kapott 33 könyvet az üdülő a SZOT-tól. A könyveket, főként szépirodalmi művek, rendkívül izléses és praktikus könyvszekrényekben, szép abc-rendben találjuk írók szerint és a könyvtáros elvtárs megigére, hogy a jobb áttekinthetőség kedvéért az egyes betűket kartonlappal fogja egymástól elválasztani. Itt az olvasók üveg alatt áttekinthetik az egész könyvtári anyagot. Mindjárt az első nap 83 könyvet kölcsönöztek ki az üdülők, a ~~könyv~~ kölcsönzés napi átlaga 20 kötet. A könyvtáros elvtárs különösen az esős napokat használja ki a könyvek propagálására. Jókai, Mikszáth, Móricz, művei, Nyikolajeva "Az aratás"-a, Spanov: "Összeesküvők" és "Gyujtogatók" c. művei számára nem kell propaganda. Sejnmann: Vatikán a két világháború között állandóan kézben van. A választás előtt tematikus kiállítást rendezett a könyvtáros elvtárs, szép sikerrel. "Könyvvel a békéért" címmel irodalmi estét is tartottak, amelyen az előadó Gorkij, Spanov és Malcev; - Naim Hikmet, Jorge Amado, Pablo Neruda, Howard Fast és a magyar írók közül Méray Tibor és Somlyó György munkáival foglalkozott. Azóta ezeket a műveket sűrűn keresik az olvasók.

A könyvtárban találkozunk Földes Józseffel, a SZOT kirendeltség balatonlellel vezetőjével, aki elmondja, hogy arra törekszenek, legalább kétszer annyi könyv legyen minden helyen,

mint amennyi beutalt üdülő van ott. Es ezt a szándékát a ki-
rendeltség többnyire meg is valósítja. A SZOT-kirendeltség-
nek Balatonlellén közös a faluval a kulturháza. Megnéztük a
hatalmas empire káriát, gyönyörű park közepén, a százados fák
alatt a szabadtéri színpad és a nézőtér emelkedik.

Amint Szárszón át Balatonszemes felé vissz utonk,
eszünkbe jut, hogy sehol sem láttunk eddig vereskötetet József
Attilától és Petőfitől sem. /Ady-kötetet találtunk./ Elgondol-
kodtunk azon, hogy a SZOT részéről bizony sokszor csak ötlet-
szerűen, az éppen meglévő anyag szerint történik a könyvtár
összeállítása. Egyformán áll ez az üzem által leküldött, vagy
a SZOT-kirendeltségtől kapott könyvekre is. Ezek a könyvek jó
és hasznos könyvek, de nincsenek mindig az üdülők igénye sze-
rint összeválogatva. Azonfelül egy-egy műből sokszor fölöslegesen
nagy példányszám mellett, más fontos művek teljesen hiányoz-
nak. Egyik helyt például hasztalan keresik az olvasók Tolsztoj:
Háboru és békéjét, vagy Karenina Annáját, egyik sincs meg egy
~~egy~~ példányban sem. A könyvtárak analizise azt mutatja, hogy
nincs mindig kellő gondosság a könyvek kiválogatásánál. Termé-
szetesen itt is messze meghaladtuk a multat, amikor az amugy,
is gyérszámú népkönyvtárak összeállítása azokból a kivénhedt
salabaktérből, a kiadó számára eladhatatlan, nyilvánosságot
többnyire csak protekcióból kapott szerzők műveiből történt,
amelyektől ily módon szabadult meg az "ügyes" kiadó. "Jó üz-
letet csinált" így s egyszersmind biztosította, hogy az illető
népkönyvtárnak, ahová küldeményei kerültek, a jövőben sem lesz-
nek olvasói. Ettől ma már csillagtávolságra vagyunk, de a gon-
dosabb összeválogatás - amelynek alapja a tipuskatalógus le'

ne - növelné üdülőhelyi könyvtáraink hatékony munkáját.

Balatonföldváron a Kistext-üdülő könyvtárát látogattuk meg. Az egykori Kupa-szállóban azelőtt csak kiváltságos elemek, jőpénzü urak és hölgyek fordultak meg. Ma 220 dolgozó, munkás, paraszt és értelmiségi ül benne. Alig mutatja meg valami jobban az idők változását, népi demokratikus államunk belső lényegét, mint az a kép, ami itt, a Kistext olvasótermében elén elevenedik. Hrabovszky Ilona kulturfelelős, egyébként a Békéscsabai Textilgyár dolgozója, éppen könyvtári órát tart az újonnan érkezetteknek. Segítségére is van egy-két lelkes aktiva, akik elbeszélgetnek az olvasókkal, könyvet ajánlanak nekik, míg a könyvtáros bevezeti a könyvek címét és az olvasók nevét füzetébe. Itt 220 dolgozóra kb. 300 könyvet találunk. Elég kevés. A SZOT-kirendeltségtől most kapott 110 könyvet. Bizony, ezek az új könyvek még nem mindenhezvára érkeztek meg. Katalógus a könyvekről itt csak részben van és még abc-sorrendbe sem sikerült rakni az újonnan érkezett könyveket. A napi átlag 8-10 könyvkölcsönzés. Megkérjük, hogy az ebédlőben próbáljon a könyvtáros egy-egy változó, tematikus könyvkiállítást csinálni, például a Világ Béketanács most közlő budapesti ülése alkalmából a béke könyveiről, vagy egy másikat "Ifjuságunk élete egykor és most" címmel. Lássuk el a ~~figyelmet~~ figyelmet felhívó feliratokkal ezeket a kis kiállításokat. Kerekes elvtárs megígéri, hogy szívesen segít neki mindenkor munkájában, bármilyen problémája, nehézsége van. Elbeszélgetünk egy-két könyvkölcsönzővel. Jobbára a szórakoztató,

szépirodalmi műveket keresik, de akad közöttük olyan is, aki már kész olvasótervvel érkezett s most keresi hozzá az "anyagot". Vele nem sok propagatív dolga lesz a könyvtárosnak.

Összegezve tapasztalatainkat: az előző évhez képest megállapítjuk, hogy nem, vagy alig változott a könyvállomány megóvása. A laza, összefüggés nélküli lapokon feltüntetett könyvjegyzék, amit az egyes gondnokok irtak alá s vették át ennek alapján a könyveket, nem biztosítja a könyvállomány pontos számontartását. De még e jegyzékek szerint is számos könyv hiányzik egyik-másik helyről. Ezen a bakon feltétlenül segíteni kell pontos, egybefűzött, aláírt és lepecsételt leltárral, amelyk szerint kell átvenni, illetőleg visszaadni a könyveket.

Viszont annak tanúsága szerint, amit a Balaton körül láttunk, kétségtelenül erősödött a nyári üdülőhelyi olvasómozgalom, rendszeresebb a kölcsönzés, a könyvtárosok körültekintéssel járnak el, mind a könyv biztosításánál /rendszeres igazolványbeszedés a kölcsönzőktől/, mind a megfelelő könyv ajánlásánál. Foglalkoznak az olvasókkal, igénybeveszik a könyvpropaganda eszközeit, például a tematikus könyvkiállításokat, amiket többnyire az üdülőkhöz rendezett irodalmi, természet-tudományi előadásokkal, ankétekkel kapcsolnak össze.

Az üdülőhelyeken eltöltött idő a pihenést szolgálja elsősorban, de a feledhetetlen közösségi kirándulásokon, új tájélményeken kívül, sokan itt kapnak kedvet az olvasáshoz. A legjobb barát: a könyv, ide is elkíséri, itt is várja az olvasót s a könyvhasználat azt mutatja, hogy nem hiába várja. Ezt segíti elő a helyes könyvpropaganda, a kulturfelelő-

sök megfelelő, tapintatos nevelő munkája. Sokan itt kapnak először kedvet az olvasáshoz, amihez odahaza termelőmunkájuk és házi gondjaik között kevésbé jutottak hozzá, Akad közöttük néha olyan is, aki itt, üdülésekor olvas el először igazán élményszerűen, alaposan egy könyvet és üdülésének talán legnagyobb ajándéka az, amit magával visz haza: a további olvasás vágya és belső igénye.

KATONA Jenő: A balatonmenti üdülők könyvtáraiban. - A Könyvtáros, 1953. 6.sz. 11-12. lap.

Szocialista művelődéspolitikánk egyik legjelentősebb eredménye mai közművelődési könyvtári rendszerünk kiépítése. Ez a művelődéspolitikai teremtette meg azt a lakosság minden rétege számára hozzáférhető könyvtári hálózatot, amelyet az előző polgári állam nem tudott tartósan létrehozni. Közművelődési könyvtári rendszerünk ma szerves egységbe foglalja össze a nagyvárosok és a néhány száz lelkes kisközségek könyvtárait, beágyazódott művelődési életünkbe, és fejlődését azok a törvényszerű fejlődési tendenciák határozzák meg, amelyek általában a társadalom egészének fejlődésére jellemzőek. Ma 3800 falusi és 114 járási és városi könyvtárat tartunk számon, amelyeket a 19 megyei könyvtár foglal hálózati egységbe. A számszerűségek mellett jelentős mértékben emelkedett e könyvtárak munkájának színvonala. Hasonló fejlődés következett be a fővárosi könyvtári ellátásában is.

A fejlődés azonban nem egyenletesen jelentkezik a könyvtári munka minden területén. A közművelődési könyvtárügy egészéhez viszonyítva például a gyermekkönyvtárügy fejlődése kétségtelen elmaradást mutat. Vajon mulasztásról, e fontos könyvtári ág

fejlesztésének elhanyagolásáról van-e itt szó? A gyermekkönyvtárak története azt bizonyítja, hogy korántsem. A legfejlettebb gyermekkönyvtárakkal rendelkező országokban is először a felnőttek közművelődési könyvtárait termelték meg, és csak egy fázissal később került sor a gyermekkönyvtárak létesítésére. Természetes dolog ez, hiszen olvasó felnőttek szükségesek ahhoz, hogy a gyermekek is olvassanak. Ilyen fáziskülönbség jelentkezik a mi könyvtári fejlődésünkben is.

AT A szocialista művelődéspolitika azonban meggyorsítja a fejlődés ütemét. Egyik oka ennek az, hogy felhasználja mindazokat a tapasztalati ismereteket, amelyek eddig a gyermekkönyvtárakról világszerte kialakultak. A másik ok pedig az, hogy a szocialista művelődési program sokszor megelőzi a jelentkező igényeket, és társadalomnevelő célkitűzései érdekében bizonyos esetekben azért is hoz létre intézményeket, hogy azok a még ki nem fejezett igényeket felkeltsék.

Ez történt sok esetben a falusi könyvtárak létesítésekor is. Még ez a művelődési politika sem tudja azonban a közművelődési és a gyermek-könyvtárügy kialakulása közötti fáziskülönbséget teljesen kiküszöbölni, legfeljebb lényegesen megrövidíti ezt az

időszakot. Az a kulturális igény, amelyet a szocialista művelődéspolitikai tömegben felkeltett, azt eredményezte, hogy a felnőtt olvasók számának igen tekintélyes növekedése mellett, egyre nagyobb tömegben ostromolják a közművelődési könyvtárakat a gyermekek is. Szinvonalas, korszerű gyermekkönyvtári szolgálatra azonban fiatal közművelődési könyvtáraink ma még nem készülhettek fel. A fejlődés mai fokán azonban most már elérkezett az ideje annak, hogy a gyermekkönyvtárak fejlesztésének ügye is napirendre kerüljön.

...
...

A gyermekkönyvtár feladata és helye a nevelési intézmények között

A gyermekkönyvtár feladatkörének kialakulása történeti képződmény. Volt idő, amikor iskolai könyvtárnak tekintették, amelynek elsőrendű feladata az iskolai oktatás elősegítése, és csupán mellékesen gondoskodik a gyermekek szórakoztató olvasmányairól is. A fejlődés mai fokán a gyermekkönyvtár elkülönült az iskolától, és hasonló szerepet tölt be a gyermekek társadalmában, mint a közművelődési könyvtár a felnőttekben. Nevelni, tanítani akar, de nem az iskola kötött programja szerint, hanem szóra-

koztatva, szinte észrevétlenül. A fejlett iskolai könyvtári rendszerrel rendelkező országokban az iskolai munka támogatása az iskolai könyvtár feladata. Olyan országokban azonban, mint például nálunk is, ahol az iskolai könyvtárak még nem mindenütt tudják betölteni sajátos feladataikat, természetesen gyakran hárulnak a gyermekkönyvtárra olyan feladatok is, amelyek voltaképpen az iskolai könyvtárra tartoznának. (Pl.: tanulószobák létesítése, könyvletétek elhelyezése egyes iskolákban az iskolai könyvállomány kiegészítésére, a kötelező olvasmányokról való gondoskodás. Több gyermekkönyvtár figyelembe veszi az iskolai tanmenetet is az olvasmányok ajánlásakor.) Ugy látszik, hogy a gyermekkönyvtár és az iskolai könyvtár tevékenységét csak fejlettebb fokon lehet egymástól elhatárolni, bizonyos együttműködésre azonban még ebben az esetben is szükség van.

Hasonlóképpen szoros kapcsolat fűzi a gyermekkönyvtárat az ifjuság társadalmi szervezeteihez, nálunk az uttörő-szervezethez. Az uttörő-szervezet erkölcsi és világnézeti nevelőmunkájában elsőrendű segítséget kap a gyermekirodalomtól és ennek letéteményesétől, a gyermekkönyvtártól. Az uttörőszervezet felismerte ezt a szükségszerű kapcsolatot, és vagy saját maga létesít, vagy pedig a közművelődési könyv-

tárral közösen tart fenn gyermekkönyvtárakat. Kétségtelen, hogy ez a kapcsolat mind a gyermekkönyvtár, mind pedig a szervezet munkájának hasznára válhat. A gyermekkönyvtárügy gondozását azonban nem lehet az uttörő-mozgalomtól várni.

A gyermekkönyvtárak fenntartása

A lakosság könyvvél, könyvtárakkal való ellátása nálunk állami feladat. Teljes nyilvánossági közművelődési könyvtári hálózataink működését a tanácsokon keresztül az állam biztosítja. Ezek a könyvtári hálózatok (fővárosi, megyei) létesítettek először a gyermekek számára külön könyvtári részlegeket. Gyermekkönyvtárat azonban nem csupán közművelődési könyvtár szervezhet. Az előbbieken utaltam az uttörő-mozgalom gyermekkönyvtáraitra. Néhány nagyobb, nyilvános szakszervezeti kulturotthon könyvtára is külön foglalkozik gyermekolvasóival. - A gyakorlati tapasztalatok azonban azt bizonyítják, hogy amennyiben a gyermekkönyvtár nem teljesen önálló, legcélszerűbb, ha a közművelődési könyvtár keretein belül helyezkedik el. Ez biztosítja legjobban e könyvtárak munkájának szakszerűségét. A teljesen önálló gyermekkönyvtár munkáját is kedvezően befolyásolja a közművelődési könyvtárral való kapcsolat. Eppen ezért ma legcélszerűbbnek látszik, ha gyermekkönyvtárügyünk fej-

lesztését a közművelődési könyvtárak keretében kíséreljük meg megoldani. Ebben az esetben a közművelődési könyvtár kiterjeszti tevékenységét a gyermek-társadalomra is. Ezt a gyakorlatot igazolja a legtöbb külföldi példa is.

⊕

Bár gyermekkönyvtárügyünk csupán az első lépéseket tette meg a fejlődés útján, eredményeink a két világháború közötti állapothoz képest számottevőek. A fejlődésnek eddigi ütemével azonban nem lehetünk megelégedve. Gyermekkönyvtárügyünk mai állapotában nem tudja a napról napra növekvő igényeket kielégíteni, és elmaradt a hasonló körülmények között fejlődő népi demokratikus országok gyermekkönyvtárügyétől is. A fejlődést akkor segítjük elő legjobban, ha laplezés nélkül tárjuk fel gyermekkönyvtárügyünk hiányosságait, és ennek alapján a szükségletek és lehetőségek összeegyeztetésével megkíséreljük kitűzni a legfontosabb és a legsürgősebb feladatokat. Az a szocialista művelődéspolitikai, amely súlyos áldozatokat vállalva teremtette meg a közművelődési könyvtárak jelenlegi rendszerét, minden bizonnyal biztosítani fogja anyagi és erkölcsi támogatását a gyermekkönyvtárak fejlesztéséhez is.

⊕

Gyermekkönyvtáraink mai helyzete

A gyermekrészlegek létesítésében a közművelődési könyvtárak adott lehetőségeik szerint jártak el. Külön helyiséget biztosítottak a gyermekeknek, ha erre lehetőség volt, egyébként pedig időben vagy helyileg (külön pulton) választották el a gyermekek olvasószolgálatát a felnőttekétől. Kétségtelen, hogy a külön helyiség biztosít a gyermekkönyvtár további fejlődéséhez kedvezőbb lehetőséget. Ilyen esetekben a gyermekrészleg a közművelődési könyvtár némi különállást élvező osztálya lett, ez a különállás azonban nem terjedt ki a költségvetésre, és csak ritkán tapasztalható a személyzeti ellátás terén.

A gyermekkönyvtárak helyzete a közművelődési könyvtárak különböző típusaiban a következő:

A megyei könyvtárak gyermekrészlegei. A tizenkilenc megyei könyvtár közül csak tizben van külön helyiséggel rendelkező gyermekkönyvtár. ¹ Három megyei könyvtárban ² külön kölcsönző pulton, egyben ³

¹ A békéscsabai, a debreceni, az egri, a kaposvári, a miskolci, a pécsi, a székesfehérvári, a szekszárdi, a szombathelyi, a zalaegerszegi megyei könyvtár.

² Kecskeméten, Tatabányán és Salgótarjánban.

³ Veszprémben.

pedig időben külön oldják meg a gyermekek kölcsönző szolgálatát. Pest megyében sem a megyei könyvtárnak, sem egyetlen járási könyvtárnak nincs gyermekrésze. Négy megyei könyvtár⁴ az uttörőházzal közösen tartja fenn a gyermekkönyvtárat.

A járási és a városi könyvtárak gyermekrészei. A járási és a városi könyvtárak közül (beleértve a szegedi Somogyi Könyvtárat is) 11 biztosít önálló helyiséget a gyermekkönyvtárnak.⁵ Időben különíteni el a gyermekek olvasószolgálatát a felnőttekétől 16 könyvtár.⁶ Három járási könyvtár⁷ az uttörőházzal közösen tartja fenn a gyermekkönyvtárat. Összesen tehát 30 könyvtár biztosít külön olvasószolgálatot a gyermekeknek, 67 járási könyvtár eddig ezt nem tudta megoldani.

⁴ A hódmezővásárhelyi, a győri, a szolnoki és a nyíregyházi megyei könyvtár.

⁵ A bicskei, a bajai, a jászberényi, a mohácsi, a nagykanizsai, az orosházi, a sárvári, a sátoraljaújhegyi, a szegedi Somogyi Könyvtár, a szentesi és a sztálinvárosi-könyvtár.

⁶ A csongrádi, a csornai, a keszthelyi, a komlói, a magyaróvári, a makói, a mezőkövesdi, a pécsváradai, a püspökladányi, a sásdi, a sellyei, a siklósi, a szigetvári, a tapolcai, a tatabányai, a várapalotai könyvtár.

⁷ A kiskunhalasi, a kalocsai és a soproni könyvtár.

Az uttörőházak önállóan is tartanak fenn gyermekkönyvtárakat, sokszor a közművelődési könyvtár gyermekkönyvtárával párhuzamosan is. A következő városokban van az uttörőháznak gyermekkönyvtára: Békéscsabán, Esztergomban, Kaposváron, Kecskeméten, Nagykanizsán, Salgótarjánban, Szarvason, Szegeden, Szombathelyen, összesen tehát 9 helyen, közülük 4 olyan városban (Békéscsabán, Kaposváron, Szegeden és Szombathelyen), ahol a közművelődési könyvtárnak is van gyermekkönyvtára. Nem minden uttörőház létesített azonban gyermekkönyvtárat. Baranya megyében pl. a négy uttörőház közül egy sem.

Az önálló népkönyvtárak közül tudomásunk szerint a kabai népkönyvtár az egyetlen, amely gyermek-olvasószolgálatát legalább időben elkülöníti a felnőttekétől.

Budapest főváros közművelődési könyvtári hálózatának 41 kerületi fiókja közül csak 19-ben van önálló helyisége a gyermekkönyvtárnak.⁸ 6 kerületi könyvtár pedig közös kölcsönző helyiségben, külön pulton szolgálja ki a gyermekeket.⁹

⁸ Az I. ker.: 11. sz.; III. ker.: 8. sz., VI. ker.: 10. sz.; VII. ker.: 2. sz., VIII. ker.: 9. és 44. sz., IX. ker.: 26. és 39. sz., X. ker.: 12. sz.; XI. ker.: 6. sz., XIII. ker.: 38. sz., XIII. ker.: 49. sz., XIV. ker.: 18. sz., XV. ker.: 34. sz.; XVII. ker.: 36. sz., XVIII. ker.: 31. sz., XIX. ker.: 25. sz.; XX. ker.: 27. sz. és XII. ker.: 13. sz., kerületi, könyvtár.

⁹ A IV. ker.: 28. sz.; V. ker.: 1. és 14. sz., VIII. ker.: 3. sz., XIII. ker.: 7. sz., és XVI. ker.: 32. sz. kerületi könyvtár.

A budapesti és a vidéki közművelődési könyvtári hálózat tehát a következő módon biztosítja a gyermekek olvasószolgálatát:

Könyvtártípus	Önálló helyiség(-ek)	Külön pult	Időben elkülönített kölcsönzés	Összesen
Megyei könyvtár	10	3	1	14
Uttörőházzal közösen	4	-	-	4
Járási és városi könyvtár	11	-	16	27
Uttörőházzal közösen	3	-	-	3
Önálló népkönyvtár	-	-	1	1
Budapesti kerületi könyvtár	19	6	7	32
Összesen	47	9	25	81

A megyei, járási, városi és budapesti kerületi közművelődési könyvtárak száma összesen 172, táblázatunk szerint a könyvtáraknak tehát csak 42,4%-ában van a gyermekek olvasószolgálatát valamilyen módon biztosítva. Ez a szám még így is kedvezőnek látszik, valóságban azonban csak azt tekinthetjük a gyermekkönyvtár fejlődőképes kezdetének, ahol legalább egy önálló helyiség rendelkezésre áll. Ilyen pedig az országban összesen csak 47 van. Önálló helyiséget a gyermekkönyvtárnak tehát a közművelődési könyvtáraknak csak 27%-a tudott eddig biztosítani.

...
...

A gyermekkönyvtárak olvasószolgálat

Az elhelyezés, a személyzet és a könyvállomány hiányosságai arra utalnak, hogy a gyermekek olvasószolgálatára nem megoldott kérdés. Vannak hősi erőfeszítések, amelyek, a hiányok ellenére, eredményes és színvonalas gyermekkönyvtári munkát nyújtanak. Ezek azonban kivételek.

A színvonalas gyermekkönyvtári munkának nem csak a tárgyi feltételei hiányoznak, de nem alakultak ki még nálunk a sajátos módszerei sem. Ugyanaz a spontaneitás, amely a könyvtárak létrejöttében, a könyvtárosok kiválasztásában megnyilvánul, jellemzi a gyermekkönyvtári munka módszereit is. Módszereiket tekintve a gyermekkönyvtárak ma még tökéletlen felnőtt-könyvtáraknak tekinthetők, amelyek minden munkát a felnőtttrészlegnek mintájára végeznek, csak pontatlanabban. Kölcsönzési rendszerük is zárt, éppen úgy, mint a felnőtteknél, legalábbis elvileg. A gyakorlat azonban nem igazolja ezt a módszert. Még azok a könyvtárosok is, akik elvileg állást foglalnak a szabadpolc ellen, a gyakorlatban beengedik a gyermekeket a könyvtárba, megértve, hogy teljesen reménytelen dolog, különösen a kisebb gyermekeket, katalógushasználatra kényszeríteni. A legtöbb könyv-

tárban nincs is gyermek számára használható katalógus. Ha pedig van, az megfelel az általánosan használt betűrendes vagy szakkatalógus felépítésének. A gyermekeknek azonban sajátosan szerkesztett, sajátos rendszerű katalógusokra van szükségük, mivel a felnőttekét még nem tudják használni. Ilyenek pedig általában nincsenek. Bár a gyermekkönyvtári katalógus egy válfaja, a képes katalógus, megtalálható egy-két könyvtárban házilag készített, sikerültebb vagy kevésbé sikerült formában.

Ki kell tehát alakítanunk hazai gyermekkönyvtárainkban is azokat a sajátos gyermekkönyvtári és gyermek-olvasószolgálati módszereket, amelyek megfelelnek a gyermek szellemi fejlettségi fokának, amelyek alkalmasak arra, hogy egyrészt megkedveltessük vele a könyvtárat, másrészt, hogy megtanulja a könyvtár használatát.

A gyermekkönyvtári munkának jelentős fejezetei az egyéni és a közös foglalkozások különböző formái. Tudatosan és helyesen alkalmazott pedagógiai elvek ma még ritkán vezérlik gyermekkönyvtárosaink ilyen irányú tevékenységét. A fejlődő gyermek képességeinek alapos ismerete hiányában hol alábecsülik, hol pedig túlértékelik képességeit. A jelenlegi zárt kölcsönzési rendszer mellett a könyvtárosnak igen

kevés ideje marad a gyermekekkel való egyéni foglalkozásra. Ez alatt nem tudja megismerni a gyermek egyéniségét, és nem is veheti észre azokat a változásokat, amelyek a gyermek olvasási igényére módosítólag hatnak. Ezért van az, hogy a könyvek szóbeli ajánlása a legtöbb esetben mesterkélt és tartalmilag is gyakran hibás.

Ami a gyermekekkel való csoportos foglalkozásokat illeti, leglátogatottabbak a mesedélutánok és a filmvetítések. A felnőtt könyvtári részlegek gyakorlatától eltérően a gyermekek szívesen vesznek részt a könyvtár rendezvényein, a közönségszervezés tehát alig okoz gondot a könyvtárnak. Annál több problémát jelent a megfelelő helyiségek hiánya. A külön olvasóteremmel vagy előadóteremmel nem rendelkező gyermekkönyvtárak kölcsönhelyiségekben kénytelenek rendezvényeiket tartani. Az ilyen megoldás pedig nem alkalmas arra, hogy a gyermekeket a könyvtárhoz kapcsolja. Az olvasószolgálat színvonala tehát szervesen összefügg a gyermekkönyvtár helyiségviszonyaival is.

...
...
Rácz Aranka: Gyermekkönyvtáraink helyzete. /Részletek./

= Magyar Könyvszemle, 1959. 1-15.p.

Szné